

КАРАР

26 декабрь 2023 ел

№ 1

Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге №131-ФЗ Федераль закон, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге №45-ТРЗ Татарстан Республикасы Законы нигезендә, Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының Тауасты Байлар авыл жирлеге Советы карар чыгарды:

1. Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын Кушымтасы нигезендә кабул итәргә.

2. Гамәлдән чыккан дип танырга:

- Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын раслау турында» 2016 елның 10 мартындагы №1 Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының Тауасты Байлар авыл жирлеге Советы карары;

- Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының Тауасты Байлар авыл жирлеге Советы карарына үзгәрешләр кертү турында» 2017 елның 21 сентябрәндәге №1 карары Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын раслау турында» 2016 елның 10 мартындагы №1 карарына үзгәрешләр кертү турында.

- Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының Тауасты Байлар авыл жирлеге Советы карарына үзгәрешләр кертү турында» 2018 елның 16 августындагы №1 Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын раслау турында 2016 елның 10 мартындагы №1 карары.

- Татарстан Республикасы Минзэлэ муниципаль районының «Татарстан Республикасы Минзэлэ муниципаль районының Тауасты Байлар авыл жирлеге Советы карарына үзгәрешләр кертү турында» 2019 елның 16 сентябрдәге №1 Татарстан Республикасы Минзэлэ муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын раслау турында» 2016елның 10 мартындагы №1 карары.

- Татарстан Республикасы Минзэлэ муниципаль районының «Татарстан Республикасы Минзэлэ муниципаль районының Тауасты Байлар авыл жирлеге Советы карарына үзгәрешләр кертү турында» 2020 елның 13 июлендәге №1 Татарстан Республикасы Минзэлэ муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын раслау турында» 2016елның 10 мартындагы №1 карары.

- Татарстан Республикасы Минзэлэ муниципаль районының «Татарстан Республикасы Минзэлэ муниципаль районының Тауасты Байлар авыл жирлеге Советы карарына үзгәрешләр кертү турында» 2021 елның 14 маендагы №1 Татарстан Республикасы Минзэлэ муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын раслау турында» 2016елның 10 мартындагы №1 карары.

3. Әлеге карарны Россия Федерациясе Юстиция министрлыгының Татарстан Республикасы буенча идарәсенә жибергә.

4. Әлеге карар рәсми басылып чыгарга тиеш.

5. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну үз өстемдә калдырам.

Татарстан Республикасы
Минзэлэ муниципаль районы
Тауасты Байлар авыл жирлеге башлыгы,
Совет рәисе

З.С.Гәрәева

Кабул ителде
Татарстан Республикасы
Минзәлә муниципаль районы
Тауасты Байлар авыл жирлеге Советы
26.12.2023ел №1

Татарстан Республикасы
Минзәлә муниципаль районы
Тауасты Байлар авыл жирлеге башлыгы,
Тауасты Байлар авыл жирлеге Советы рәисе
З.С.Гәрәева

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МИНЗӘЛӘ
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ
«ТАУАСТЫ БАЙЛАР АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ»
МУНИЦИПАЛЬ БЕРӘМЛЕГЕ
УСТАВЫ**

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 нче статья. Авыл жирлеге һәм аның статусы

1. Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлегенә авыл жирлеге статусы бирелде.
2. Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлегенә рәсми исеме (алга таба текст буенча - Жирлек).
3. Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының «Тауасты Байлар авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районы составына керә.

2 нче статья. Жирлекнең территорияль жайланмасы

1. Жирлек территориясе составына Тауасты Байлар, Дәвек, Мияш авыллары керә.
2. Жирлекнең административ үзәге булып торак пункт - Тауасты Байлар авылы тора.
3. Торак пункт чикләре «Минзәлә муниципаль районы «Муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренә территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.
4. Жирлек территориясе составына жирләр милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнешенә карамастан керә.
5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору гамәлдәге законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы белән гамәлгә ашырыла.

3 нче статья. Жирлектә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга Россия Федерациясе гражданнының хокуклары

3

1. Россия Федерациясе гражданны жирле үзидарәне жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда, турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә катнашу юлы белән, шулай ук жирле үзидарәнең сайлануы һәм башка органнары аша гамәлгә ашыралар.
Жирлек территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданны жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия булалар.
2. Жирлек халкының ихтыяр белдерүенә ин югары турыдан-туры чагылышы булып жирле референдум һәм ирекле сайлаулар тора.
3. Гражданны жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга женесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфай хәленә, дингә, инануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә турыдан-туры, шулай ук үз вәкилләре аша да бертигез хокукларга ия.
4. Сайлау хокукына ия гражданны Жирлекнең жирле үзидарә органнарына сайлануы һәм сайлануыга хокуклы.

5. Россия Федерациясе гражданны муниципаль хезмэттен бертигез файдалана ала.

6. Һәр гражданин жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затларына турыдан-туры мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында мәгълүмат алырга хокуклы.

7. Жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары, әгәр законда башкасы каралмаган булса, Жирлек жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында гражданнының тулы һәм дөрес мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

8. Жирлекнен жирле үзидарә органнары массакүләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка Жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең ин мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәт күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чөлтәрен үстерү, социаль ташламалар турында, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими мәгълүмат бирәләр.

9. Гражданныр, әгәр алар законнарға каршы килсә, гражданнының хокукларын, ирекләрен бозсалар, жирлектәге органнарының һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затларының хокукий актларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) карата судка шикаять бирергә хокуклы.

4 нче статья. Жирлекнен жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирле үзидарә органнары структурасына Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы, Жирлек Башкарма комитеты, Ревизион комиссия керә, алар шушы Устав нигезендә төзелә.

2. Жирлек жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кергү юлы белән гамәлгә ашырыла.

5 нче статья. Жирлек алып бару предметы

1. Жирлекләреннен жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) Жирлек бюджеты проекты төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

2) Жирлекнен жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) Жирлекнен муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;

4) Жирлекнен торак пункты чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

5) Жирлектә яшәүчеләрне элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

4

6) ял итүне оештыру һәм жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

7) Жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнен рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

8) Жирлекнен архив фондларын булдыру;

9) Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау, төзекләндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, аның предметы булып жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен үтәү, социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктуралары объектларыннан һәм күрсәтелә торган хезмәтләрдән инвалидларның файдалана алуын тәмин итү таләпләрен үтәү, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру;

10) адрес объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, аннулировать итү, урам-юл чөлтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге жирле әһәмияттәге юлларыннан тыш) исемнәр бирү, Жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, гамәлдән чыгару,

мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;

11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүдә ярдәм итү, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

12) Жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

14) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортировкалау эшчәнлеген оештыруда катнашу;

15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;

16) Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру;

17) Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген;

18) Жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәданиятен саклап калу һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

19) жирлек халкының күпләп ял итү өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына иреккә керүен тәмин итү дә керә;

20) үз белдегә белән төзелгән корылманы жимерү яисә аны капитал төзелеш объектларының рөхсәтле төзелешнең иң чик параметрларына туры китерү турында Россия Федерациясе гражданлык законнары нигезендә карар кабул итү, жирләрдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләрендә, территорияне планлаштыру документларында яисә федераль законнарда билгеләнгән капитал төзелеш объектлары параметрларына карата мәжбүри таләпләр кую;

2. Жирлекләрнең жирле үзидарә органнары Минзәлә муниципаль районының жирле үзидарә органнары белән аларга үз вәкаләтләренен бер өлешен гамәлгә ашыруны Минзәлә муниципаль районы бюджетына Жирлек бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән тапшыру турында килешүләр төзүгә хокуклы.

Минзәлә муниципаль районының жирле үзидарә органнары, Минзәлә муниципаль районы бюджетыннан поселок бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча үз вәкаләтләренен бер өлешен гамәлгә ашыруны аларга тапшыру турында Жирлекнең жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзүгә хокуклы

5

туры килү

Күрсәтелгән килешүләр билгеле бер вакытка төзелергә, аларның гамәлдә булуын туктату нигезләрен һәм тәртибен, шул исәптән әлегә өлештә күрсәтелгән бюджетара трансфертларның еллык күләмен билгеләү тәртибен, тапшырыла торган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәк булган нигезләмәләргә, шулай ук килешүләргә үтәмәгән өчен финанс санкцияләрен күздә тотарга тиеш. Килешүләр төзү тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

Күрсәтелгән килешүләр нигезендә тапшырылган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен жирле үзидарә органнары өстәмә рәвештә үз матди ресурсларын һәм финанс акчаларын Жирлек Советы карарында каралган очракларда һәм тәртиптә файдаланырга хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнарына жирлекләрнең вәкаләтләрен тапшыру федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

Жирле үзидарә органнары тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен шушы максатларга бүлеп бирелгән матди ресурслар һәм финанс чаралары чикләрендә тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә жаваплы булалар.

Тапшырылган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру дәүләт контроле астында. Жирле үзидарә органнары тарафыннан аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тикшереп торы шартлары һәм тәртибе тиешенчә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

Жирлек советы үз вәкаләтләре чикләрендә Жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан аларга тапшырылган аерым дәүләт

вәкаләтләрән гамәлгә ашыру өчен өстәмә файдалану очраklarын һәм тәртибен билгеләргә хокуклы.

4. Жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендәге 4, 8, 9 пунктларында каралган жирлекләрнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрән хәл итү максатларында жирлек өчен социаль әһәмиятле эшләрне (шул исәптән кизү торуларны) ирекле нигездә гамәлгә ашыруга гражданның хәл итү турында карар кабул итәргә хокуклы.

6 нчы статья. Жирлекнен жирле әһәмияттәге мәсьәләләрәнә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итүгә жирле үзидарә органнары хокуклары

1. Жирлек жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

- 1) Жирлек музейларын төзү;
- 2) Жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр башкара;
- 3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;
- 4) муниципаль район территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыру белән бәйлә эшчәнлекне тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;
- 5) Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм муниципаль район территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм күрсәтү;
- 6) Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;
- 7) муниципаль янғын сагы булдыру.
- 8) туризм үсешә өчен шартлар тудыру;
- 9) нигезләмәләр кулланып, федераль законнарда каралган мәсьәләләр буенча муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;
- 10) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;
- 11) инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук төзелгән берләшмәләргә ярдәм күрсәтү;

6

оешмаларга инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре нигезендә

12) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданның торак урыннары бирү;

13) Жирлек территориясендә яшәүче хужаларсыз хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашыру.

14) "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру

15) инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын үстерүгә, адаптив физик культурага һәм жайлашу спортына ярдәм күрсәтү.

16) кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру;

Закон РФ от 07.02.1992 N 2300-1

Статус: гамәлдәге редакция (эш 05.12.2022 белән)"Кулланучылар хокукларын яклау турында.

17) участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына әлеге вазыйфаны хезмәткәр биләгән вакытка торак урыны бирү;

18) алкоголь, наркотик яисә башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирле үзидарә органнары Жирле бюджетлар керемнәре исәбенән, Россия Федерациясә бюджет системасы бюджетларыннан бирелә торган бюджетара трансфертлардан һәм чигерүләрнең өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре керемнәренән тыш, әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләрне хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруда катнашырга (алар нигезендә аларга тапшырылмаган) хокуклы;

3. Жирле үзидарә органнары үзләренә тапшырмаган дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруда катнаша

7 нче статья. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

1. Жирлек жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген оештыру, муниципаль берәмлекләрнең уртак мәнфәгатләрен чагылдыру һәм яклау максатларында, Жирлек Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре Советы эшендә катнаша, шулай ук муниципаль берәмлекләрнең башка берләшмәләре эшендә катнашырга хокуклы.

2. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү өчен финанс чараларын, матди һәм башка ресурсларны берләштерү максатларында Жирлек, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән берлектә, муниципальара берләшмәләр төзелергә, хужалык жәмгыятьләре һәм башка муниципальара оешмалар төзелергә, федераль законнар һәм Жирлек Советының норматив хокукый актлары нигезендә шартнамәләр һәм килешүләр төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән муниципалитетара берләшмәләргә жирлекнең жирле үзидарә органнары вәкаләтләре бирелә алмый.

8 нче статья. Авыл жирлегә жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре

7

1. Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) Жирлекнең жирле үзидарә органнарының Жирлекнең социаль-иқтисади үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда катнашу;

2) Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (килешүләр) төзү;

3) даими яисә вакытлыч координация, консультация, киңәш бирү һәм башка эш органнары булдыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Жирлек Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән башка хезмәттәшлек формалары.

II нче бүлек. ЖИРЛЕК ХАЛКЫНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘСЕН ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ЖИРЛЕК ХАЛКЫНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУЫ

9 нчы статья. Жирлек халкы тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру рәвешләре һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы

1. Жирлек халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге рәвешләрдә катнаша:

1) жирле референдум;

2) муниципаль сайлаулар;

3) Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү;

4) чикләргә үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү;

4.1.) гражданнар жыены;

Жирлекне үзгәртеп кору;

6) гражданнарның хокукый инициативасы;

6.1.) инициатив проектлар;

7) ачык тыңлаулар, ижтимагый фикер алышулар

8) гражданнар жыелышы;

9) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);

10) гражданнардан сораштыру;

11) жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;

12) гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатләре;

13) каршы килми торган башка рәвешләр

Конституция Республики Татарстан от 06.11.1992

Статус: Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы Сайлау

10 нчы статья. Жирле референдум

1. Жирле референдум жирле әһәмиятгә сораулар жирлегенә турыдан-туры халкы тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә уздырыла.

3. Жирле референдумда референдумда референдумда референдумда катнашу хокукына ия гражданнар катнашырга хокуклы. Гражданнар жирле референдумда гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә яшерен тавыш биргәндә катнаша.

4. Жирле референдумны уздыру турындагы карар Жирлек советы тарафыннан түбәндәге инициатива буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданнар;

2) Уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка иҗтимагый берләшмә;

8

3) Алар тарафыннан бергә тәкъдим ителгән Жирлек Советы һәм авыл жирлеге башкарма комитеты житәкчесе .

5. Гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдум билгеләү шарты булып әлегә инициативаны хуплап имзалар жыю тора, аларның саны Татарстан Республикасы законы белән билгеләнеп, Поселение территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Жирлек Советы һәм башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан бергә чыгарылган референдум уздыру инициативасы Жирлек Советы карары һәм Жирлек Башкарма комитеты карары белән рәсмиләштерелә. Күрсәтелгән инициативаны күрсәтү тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Жирлек Советы жирле референдум билгеләнә торган документларның күчәргечләре советына кергән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдум билгели.

Жирле референдум Жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән срокларда билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнарның, сайлау берләшмәләренең, Жирлек башлыгының, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарының, Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясенә яисә прокурорның мөрәжәгәте нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд билгеләгән жирле референдум территориаль сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны үткәрүне тәмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте башкарма органы яки жирле референдум үткәрүне тәмин итү йөкләнгән башка орган тарафыннан башкарыла.

7.1. Жирле референдумда яшәү урыны Поселение чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданнары катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданнары жирле референдумда гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә яшерен тавыш бирү юлы белән катнаша.

8. Тавыш бирү йомгаклары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар Жирлек территориясендә мәжбүри үтәләргә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфай затлары яисә жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәлешен әлегә Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүлешү нигезендә тәмин итәләр.

11. Жирле референдум үткәрү турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата федераль законнар нигезендә суд тәртибендә шикаять биреләргә мөмкин.

12. Гражданнарның жирле референдумда катнашу хокуклары гарантияләре, шулай ук

1. Поселениедә муниципаль сайлаулар бермандатлы сайлау округлары буенча мажоритар сайлау системасы депутатларын сайлау максатларында федераль законнар һәм Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә яшерен тавыш биргәндә гомуми, тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә уздырыла. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган кандидат жирлек Советы депутаты итеп таныла.

Әгәр бермандатлы сайлау округында тавыш бирү Советы депутатларын сайлауларда бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучылар тавышларының кимендә 50 процентын жыйган кандидат сайланган дип санала.

Теркәлгән кандидатлар тавышларны бертигез жыйса, алданрак теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

9

2. Жирлек Советы депутатларын сайлаулар мәжбүри, вакытлы була һәм әлеге Устав билгеләгән срокларда уздырыла.

3. Жирлек Советы депутаты итеп Россия Федерациясе гражданы сайланырга мөмкин, шулай ук, федераль законнарда каралган очракларда, тавыш бирү көненә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия чит ил гражданы.

4. Депутатларны сайлауларны билгеләү турындагы карар Жирлек советы тарафыннан 90 көннән дә иртәрәк һәм Жирлек Советы депутатлары сайланган срок тәмамланган көнгә кадәр 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә. Әлеге карар кабул ителгән көннән биш көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми басылып чыгарга тиеш.

Федераль законда билгеләнгән очракларда Совет депутатларын сайлаулар территориаль сайлау комиссиясе яисә суд тарафыннан билгеләнә.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлауларны әзерләү һәм уздыру гамәлдәге законнар һәм әлеге Устав нигезендә төзелә торган сайлау комиссияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла.

6. Жирлек Советы депутатларын сайлаулар федераль законда һәм Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

7. Муниципаль берәмлекләр советы депутатларын сайлауларның йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12 нче статья. Жирлек Советы депутатын кире чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлыгы, законда һәм әлеге Уставта билгеләнгән нигезләрдә һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

2. Язучылар советы депутаты чакыртып алу нигезләре булып депутат статусына туры килми торган, депутат статусына туры килми торган гамәлләр кылу һәм Россия Федерациясе Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарының, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасының, әлеге Уставының һәм башка норматив хокукый актларының башка хокук бозуларын суд тәртибендә расланган конкрет хокукка каршы карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) тора.

3. Жирлек Советы депутатын кире чакыртып алу буенча тавыш бирү Халык инициативасы белән үткәрелә.

4. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын күрсәтү һәм аны хуплап гражданнар имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кеше санында инициатив төркем төзелә.

5. Инициатив төркем территориаль сайлау комиссиясенә инициатив төркемне теркәү турында үтенеч белән мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатны кире чакыртып алу өчен нигез булып торучы конкрет хокукка каршы карары яисә гамәле (гамәл кылмавы) күрсәтелергә тиеш, инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм Жирлек территориясендә аның исеменнән эш итәргә вәкаләтле затларның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туу датасы, паспортының яисә граждан паспортын алыштыра торган документының сериясе, номеры һәм аны бирү датасы, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исеменнән эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны адресы күрсәтелергә тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәсенә күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары имза салырга тиеш. Үтенечкә

күрсәтелгән хокукка каршы карар яисә депутатның гамәл кылмавы (гамәл кылмавы) расланган суд карары кушып бирелергә тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, имзалар жыю, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасын хуплау йөзеннән, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум үткөрү өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, жирле референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

8. Территория сайлау комиссиясе инициатив төркемнен үтенечнамәсен караганда, чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләгәндә Жирлек Советы депутаты тарафыннан Жирлек Советының тиешле депутаты аны чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында аңлатмалар бирергә, кирәкле документларны тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутат вакытыннан алда, территория сайлау комиссиясе, Халык советы утырышын уздыру көненә кадәр өч көннән дә соңга калмыйча, аларны уздыру вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителергә тиеш.

9. Кире чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда Жирлек Советы депутаты чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлыгы, тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы чакыртып алу өчен тавыш бирсә, чакыртып алынган дип санала.

11. Жирлек Совет депутатын кире чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Территориаль сайлау комиссиясе 5 көн эчендә, рәсми рәвештә тавыш бирү нәтижеләрен ясаганнан соң, инициатив төркемгә, жирлек советына һәм жирлек советының тиешле депутатына аны кире алу буенча тавыш бирү нәтижеләре турында язмача хәбәр итә.

13 нче статья. Жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнен чикләрен күрсәтелгән үзгәртүгә халыкның ризалыгын алу максатларында уздырыла.

2. Жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү Жирлекнен бөтен территориясендә яисә аның территориясендә бер өлешендә билгеләнгән очрақларда уздырыла

3. Жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

Федеральный закон от 06.10.2003 N 131-ФЗ

Статус: Гамәлдәге редакция (гамәлдә булган 30.05.2023)"Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда яшәүчеләрнен яртысыннан күбрәге яисә сайлау хокукына ия сайлауларның актив өлеше катнашса, узган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, әгәр күрсәтелгән үзгәрешләр өчен тавыш бирүдә катнашкан халыкның яртысыннан артыгы яисә Жирлек өлеше тавыш бирсә, алынган дип санала.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү йомгаклары һәм кабул ителгән карарлар рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

14 нче статья. Гражданнар жыены

1. Гражданнар жыены халык тарафыннан турыдан-туры жирле үзидарә гамәлгә ашырылу һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвеште булып тора.

2. Гражданнар жыены каралган очрақларда уздырыла

3. каралган очрақларда

1) торак пунктта торак пункт чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча (муниципаль район), аның составына күрсәтелгән торак пункт керә, ул күрсәтелгән торак пункт территориясен башка торак

пункт (муниципаль район) территориясенә кертүне күздә тота;

2) жирлек составына керә торган торак пунктта шушы торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салымы чараларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;

2.1) торак пункт территориясенә элекке өлешендә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча жирлек составына керә торган торак пункт территориясе өлешендә Татарстан Республикасы законы нигезендә;

3) авылара территориядә урнашкан торак пунктта яңа төзелгән жирлек булдыру турында халык инициативасын күрсәтү максатларында, шулай ук яңа төзелгән жирлектә, әгәр аның сайлау хокукына тия халкы саны 300 кешедән артмаса, яңа төзелгән жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын билгеләү мәсьәләсе буенча;

4) авыл торак пунктында авыл торак пунктының старостасы кандидатурасын күрсәтү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

5) авыл торак пунктында гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатуралар күрсәтү максатларында үткәрелергә мөмкин.

4. Әлегә статьяның 3 өлешендәге 2.1 пунктында каралган очрактан тыш, гражданнарның жыены жирлек башлыгы тарафыннан мөстәкыйль рәвештә йә жирлек халкының кимендә 10 кешесе булган төркеме инициативасы буенча чакырылырга мөмкин.

Әлегә статьяның 3 өлешендәге 2.1 пунктында каралган гражданнар жыены, 10 кешедән дә ким, булмаган санда торак пункт территориясенә тиешле өлешендә яшәүче кешеләр төркеме инициативасы белән, жирлек советы тарафыннан чакырылырга мөмкин.

Гражданнар жыены үткәрелә торган торак пункт территориясенә бер өлеш чикләре поселок Советы карары белән жирле эһәмияттәге тиешле мәсьәләләрне хәл итүдә торак пункт территориясенә күрсәтелгән өлешендә яшәүчеләрнең мәнфәгатьләре гомуми критериеннән чыгып билгеләнә.

5. Жыенны уздыру инициативасын хулап жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукына ия гражданнарның, даими яисә өстенлекле рәвештә яшәүче, торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены Жирлек Башлыгының карары, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены Жирлек Советы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданнар жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданнар жыенын хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән алдан ук таныштырыла, поселок составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын уздыру тәртибе турындагы нигезләмәдә билгеләнгән тәртип нигезендә.

7.1. Әлегә статьяда каралган гражданнарның жыены анда сайлау хокукына ия торак пунктта яшәүчеләрнең яртысыннан артыгы (яки аның территориясенә бер өлеш) яисә Жирлек катнашында хокукы. Торак пунктта әлегә торак пунктта яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысыннан артыгының бер үк вакытта бергә булу мөмкинлегенә булмаган очракта, составына күрсәтелгән торак пункт кергән Жирлек Уставы нигезендә гражданнар жыены гражданнар жыенын үткәрү турында карар кабул ителгән көннән бер айдан да артмаган срокта этаплап уздырыла. Шул ук вакытта элеккерәк гражданнар жыенында катнашкан затлар тавыш бирүдә катнашуның алдагы этапларында катнашмый. Гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, халык жыены карары кабул ителгән дип санала.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, Жирлек Башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

15 нче статья. Жирлек барлыкка килү

1. Жирлекнең өстенлегенә булып жирлекләргә берләштерү, Жирлекне аеру тора.

2. Жирлекне үзгәртеп кору әлегә Федераль закон нигезендә халыкның, жирле үзидарә органнарының, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарының, дәүләт хакимиятенә

федераль органнарының инициативасы буенча гамәлгә ашырыла.

3. Башка Жирлекләрен чикләрен үзгәртүне таләп итми торган ике һәм аннан күбрәк жирлекләргә берләштерү һәр жирлекнең Жирлек советында күрсәтелгән һәр жирлекнең халыкның ризалыгы белән гамәлгә ашырыла.

4. Жирлекне ике һәм аннан күбрәк кеше барлыкка килүгә китерә торган бүлү тавыш биру юлы белән белдерелә торган һәр жирлекнең халыкның ризалыгы белән гамәлгә ашырыла.

5. Жирлекләргә үзгәртеп кору яңа төзелгән жирлекләргә төзүгә китерә.

16 нчы статья. Гражданнарның хокукый ижади инициативасы

1. Гражданнар әлеге Устав һәм Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Хокук ижат инициативасы белән актив сайлау хокукына ия гражданнар төркеме чыгыш ясарга мөмкин, аларның саны сайлау хокукына ия Жирлектә яшәүчеләргә 3 процентыннан арта алмый.

3. Хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында жирлек халкы түбәндәгеләргә хокуклы:

1) гражданнарның яшәу урыны (эшләргә) буенча жылышларын һәм хокук ижат инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

2) хокук ижат инициативасын күрсәтүне хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзүгә;

3) гражданнарның имзаларын жыйрга һәм кануннарга каршы килми торган ысуллар белән хокукый инициативаны күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары гражданнарга хокукый инициативаны гамәлгә ашыруда ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты аны ачып жибәргән көннән алып өч ай эчендә аның ачык утырышында Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы тарафыннан әлеге Устав билгеләгән компетенцияләргә нигезендә һичшиксез каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты караганда гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позициясен белдерү мөмкинлегә тәмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау процедурасы Жирлек Советы Регламенты, Жирлек Башлыгының, Жирлек Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау нәтижеләргә буенча кабул ителгән дәлилгән карар рәсми рәвештә аның инициатив төркеменә кәргән гражданнарга язма рәвештә житкерелергә тиеш.

17 нче статья. Инициатива проектлары

1. Жирлек халкы яисә аның өлеше өчен өстенлекле әһәмияткә ия чараларны гамәлгә ашыру максатларында жирле әһәмияткә мәсьәләләргә яисә жирле үзидарә органнарына хәл итү хокукы бирелгән башка мәсьәләләргә хәл итү буенча инициатив проект кертелергә мөмкин. Инициатив проектлар гамәлгә ашырыла ала торган муниципаль берәмлек территориясенә бер өлешен билгеләү тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

2. Инициатив проектны кертү инициативасы белән уналты яшкә житкән һәм жирлек территориясендә яшәүче, авыл торак пункты старостасы (алга таба - проект инициаторлары) кимендә ун гражданның саны инициатив төркем чыгыш ясарга хокуклы. Инициатив төркемнең минималь саны Жирлек Советының норматив хокукый акты белән киметелергә мөмкин. Жирлек Советының норматив хокукый акты нигезендә проект инициаторы булу хокукы шулай ук тиешле муниципаль берәмлек территориясендә эшчәнлек алып баручы башка затларга да бирелергә мөмкин.

3. Инициатив проект үз эченә түбәндәгә мәгълүматларны алырга тиеш:

1) жирлектә яисә аның өлешендә яшәүчеләр өчен өстенлекле әһәмияткә ия проблеманы тасвирлау;

2) әлеге проблеманы хәл итү буенча тәкъдимнәрне нигезләү;
3) инициативалы проектны гамәлгә ашыруның көтелгән нәтижәсен (көтелгән нәтижәләрен) тасвирлау;

4) инициативалы проектны гамәлгә ашыру өчен кирәкле чыгымнарны алдан исәпләү;

5) инициативалы проектны гамәлгә ашыруның планлаштырылган сроклары;

6) әдеге проектны гамәлгә ашыруда кызыксынучы затларның планлаштырыла торган (мөмкин булган) финанс, мөлкәт һәм (яисә) эштә катнашуы турында белешмә;

7) инициатив түләүләрнең планлаштырылган күләмнән тыш, әлеге акчаларны инициатив проектны гамәлгә ашыруга куллану күздә тотылган очракта, жирле бюджет акчалары күләменә күрсәтү;

8) Жирлек территориясенә яисә аның чикләрендә инициатив проект гамәлгә ашырылачак өлешенә Жирлек Советының норматив хокукый актында билгеләнгән тәртип нигезендә күрсәтү;

9) Жирлек Советының норматив хокукый актында каралган башка белешмәләр.

4. Жирлек Башкарма комитетына кертелгәнче инициатива проекты гражданныр жыенында, жыелышында яисә конференциясендә инициатив проект турында фикер алышу, жирлек яки аның өлеше халкы мәнфәгатьләренә туры килүен билгеләү, инициатив проектны гамәлгә ашыруның максатка ярашлылыгын билгеләү, шулай ук инициатив проектны гамәлгә ашыруның максатка ярашлылыгын билгеләү, шулай ук гражданныр жыенында, жыелышында яисә конференциясендә инициатив проектка ярдәм итү турында карар кабул итү максатларында каралырга тиеш. Шулай ук вакытта бер жыенда, бер жыелышта яки гражданнырның бер конференциясендә берничә инициативалы проект каралырга мөмкин.

Жирлек Советының норматив хокукый акты белән шулай ук гражданнырны сораптыру, аларның имзаларын жыю юлы белән инициатив проектка ярдәм итү мәсьәләсе буенча гражданнырның фикерен ачыклау мөмкинлеге каралырга мөмкин.

Инициатив проектны гамәлгә керткәндә проект инициаторлары Жирлекнең Башкарма комитетына гражданныр жыены, жыелышы яисә конференциясе беркетмәсен, гражданнырдан сораптыру нәтижәсен һәм (яисә) инициатив проектка Жирлек халкы яисә аның өлеше тарафыннан ярдәм күрсәтүне раслый торган имзаланган кәгазьләрен беркетә.

5. Муниципаль берәмлекнең башкарма комитетына инициатив проект кертелгән көннән алып өч эш көне эчендә урнаштырылырга (халыкка житкерелергә) һәм муниципаль берәмлек сайтында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштырылырга тиеш. Жирлек башкарма комитетына инициатив проект кертелгән көннән алып өч эш көне эчендә һәм әлеге статьяның 3 өлешендә күрсәтелгән белешмәләренә, шулай ук проектның инициаторлары турында мәгълүмат булырга тиеш. Бер үк вакытта гражданнырға жирлек Башкарма комитетына инициативалы проект буенча үз искәрмәләрен һәм тәкъдимнәрен бирү мөмкинлеге турында хәбәр ителә, тапшыру вакыты күрсәтелә, ул биш эш көннән дә ким булмаска тиеш. Үз искәрмәләрен һәм тәкъдимнәрен уналты яше тулган жирлек халкы жибәрергә хокуклы. Күрсәтелгән мәгълүматны "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру мөмкинлеге булмаган очракта, күрсәтелгән мәгълүмат әлеге жирлек составына кергән муниципаль район сайтында урнаштырыла. Авыл торак пунктында күрсәтелгән мәгълүмат авыл торак пунктының старостасы гражданнырына житкерелергә мөмкин.

6. Инициативалы проект жирлек Башкарма комитеты тарафыннан аны керткәннән соң 30 көн эчендә мәжбүри каралырга тиеш. Жирлек Башкарма комитеты инициативалы проектны карау нәтижәләре буенча түбәндәге карарларның берсен кабул итә:

1) инициатив проектны хупларга һәм аның өстендә эшне жирле бюджет турындагы карар белән каралган бюджет ассигнованиеләре чикләрендә жирле бюджет проектын төзү һәм карау тәртибенә (жирле бюджет турындагы карарга үзгәрешләр кертү), ярашлы максатларга һәм (яисә) тиешле максатларга һәм (яисә) тәртиптә дәвам итәргә;

2) инициативалы проектка ярдәм итүдән баш тартырга һәм, инициативалы проектка ярдәм итүдән баш тарту сәбәпләрен күрсәтеп, проектны инициаторларына кире кайтарырга.

7. Жирлек Башкарма комитеты түбәндәге очракларның берсендә инициативалы проектка ярдәм итүдән баш тарту турында карар кабул итә:

1) инициативалы проектны кертүнең һәм аны карауның билгеләнгән тәртибен үтәмәү;

2) инициатив проектның Россия Федерациясенә федераль законнары һәм башка норматив хокукый актлары таләпләренә, Россия Федерациясе субъектларының законнарына һәм башка норматив хокукый актларына, Жирлек Уставына туры килмәве;

- 3) жирле үзидарә органнарында кирәкле вәкаләтләр һәм хокуклар булмау сәбәпле, инициатив проектны гамәлгә ашыру мөмкинлеге булмау;
  - 4) инициатив проектны гамәлгә ашыру өчен кирәкле чаралар күләмендә түләү чыганагы булып инициатив түләүләр торган жирле бюджет акчалары булмау;
  - 5) инициатив проектта тасвирланган проблеманы нәтижәләрәк ысул белән хәл итү мөмкинлеге булу;
  - 6) инициатив проект конкурс нигезендә сайлап алуны узмаган дип тану.
8. Жирлекнең Башкарма комитеты хокукы, ә әлеге статьяның 7 өлешендәге 5 пункттында каралган очракта проект инициаторларына бергәләп инициатив проектны эшләп бетерергә тәкъдим итәргә, шулай ук аны башка муниципаль берәмлекнең жирле үзидарә органы яисә дәүләт органы карамагына аларның компетенцияләре нигезендә тәкъдим итәргә тиеш.
9. Инициативалы проектларны тәкъдим итү, кертү, фикер алышу, карау, шулай ук аларны конкурс нигезендә сайлап алу тәртибе Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.
10. Россия Федерациясе субъекты бюджетыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән финанс ярдәме алу өчен чыгарыла торган инициатив проектларга карата, инициатив проектларда булырга тиешле белешмәләр составына карата таләпләр, инициатив проектларны карау тәртибе, шул исәптән аларны хуплаудан баш тарту өчен нигезләр, мондый инициатив проектларны конкурс нигезендә сайлап алу тәртибе һәм критерийлары закон һәм (яисә) Татарстан Республикасының башка норматив хокукый акты нигезендә билгеләнә. Бу очракта әлеге статьяның 3, 6, 7, 8, 9, 11 һәм 12 өлешләрендәге таләпләр кулланылмый.
11. Өгәр Жирлек Башкарма комитетына берничә инициатива проекты, шул исәптән эчтәлеге буенча шундый ук өстенлекле проблемаларны тасвирлау белән, кертелгән булса, Жирлекнең Башкарма комитеты конкурс нигезендә сайлап алуны оештыра һәм бу хакта проектның инициаторларына хәбәр итә.
12. Инициатив проектларны конкурс нигезендә сайлап алуны үткәру коллегиаль органга (комиссиягә) йөкләнә, аны төзү һәм эшчәнлек тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә. Коллегия орган (комиссия) составы Жирлекнең Башкарма комитеты төзелә. Шул ук вакытта коллегиаль орган (комиссия) әгъзаларының гомуми саныннан яртысы жирлек Советы тәкъдимнәре нигезендә билгеләнергә тиеш. Проект инициаторларына һәм аларның вәкилләренә коллегиаль орган (комиссия) конкурс нигезендә сайлап алуны уздырганда инициатив проектны карауда катнашу һәм алар буенча үз позицияләрен бәян итү мөмкинлеге тәэмин ителергә тиеш.
13. Проект инициаторлары, Жирлек территориясендә яшәүче гражданнар жыены, жыелышы яисә конференциясе тарафыннан вәкаләтләр бирелгән башка гражданнар, шулай ук Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган башка затлар инициатив проектны Россия Федерациясе законнарына каршы килми торган рәвешләрдә гамәлгә ашыруны жәмәгать контролендә тотарга хокукы.
14. Инициатив проектны Жирлек Башкарма комитеты тарафыннан карау турында, инициатив проектны гамәлгә ашыруның барышы турында, шул исәптән акчаларны куллану турында, аны гамәлгә ашыруда кызыксынучы затларның мөлкәти һәм (яисә) хезмәт катнашуы турында мәгълүмат "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) һәм муниципаль берәмлек сайтында урнаштырылырга тиеш. Инициатив проектны гамәлгә ашыру йомгаклары турында Жирлек Башкарма комитетының хисабы инициатив проектны гамәлгә ашыру тәмамланган көннән алып 30 календарь көн эчендә муниципаль берәмлек сайтында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) һәм урнаштырылырга тиеш. Жирлекнең башкарма комитеты күрсәтелгән мәгълүматны "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру мөмкинлеге булмаган очракта, күрсәтелгән мәгълүмат составына әлеге жирлек кәргән муниципаль район сайтында урнаштырыла. Авыл торак пункттында күрсәтелгән мәгълүмат авыл торак пункттының старостасы гражданнарына житкерелергә мөмкин.

18 нче статья. Халык тыңлаулары, ижтимагый фикер алышулар

1. Жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен Жирлек Советы Жирлектә яшәүчеләр катнашында гавами тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык алдында тыңлаулар халык, жирлек советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халыкның яки Жирлек Советының инициативасы буенча үткәрелә торган ачык тыңлаулар Жирлек советы тарафыннан билгеләнә, ә Жирлек Башлыгы инициативасы буенча - Жирлек Башлыгы инициативасы белән.

3. Жәмәгать тыңлауларына чыгарылырга тиеш:

1) Жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары проекты, Жирлек Уставына, әлеге уставны әлеге норматив хокукий актларга туры китерү максатларында, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яисә законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш;

2) жирле бюджет проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) халыкның социаль-иқтисадый үсеше стратегиясе проекты;

4) муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә тавыш бирү юлы белән белдерелгән Жирлекнең халык ризалыгын алу таләп ителгән очраклардан тыш, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре;

4. Гавами тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе Дәүләт Советының норматив хокукий акты белән билгеләнә һәм әгәр жирле үзидарә органының үз эшчәнлеге турында мәгълүматны «Дәүләт һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында мәгълүматтан файдалану мөмкинлеген тәмин итү турында» 2009 елның 9 февралендәге 8-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләрен исәпкә алып, «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә жирле үзидарә органының рәсми сайтында урнаштыру юлы белән яисә жирле үзидарә органының үз эшчәнлеге турында мәгълүматны «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштыру мөмкинлегенә булмаса, Татарстан Республикасының рәсми сайтында яисә Жирлектә «Дәүләт органнары һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында мәгълүматтан файдалану турында» 2009 елның 9 февралендәге N 8-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләрен исәпкә алып, алдан хәбәр итүне, муниципаль берәмлек халкына үзенә тәкъдимнәрен һәм тәкъдимнәрен житкерүне, шул исәптән рәсми сайтта яшәүчеләрне (шул исәптән гавами тыңлауларны, аларны гавами рәвештә бастырып чыгаруны, шул исәптән гавами бастырып чыгаруны, аларны гавами бастырып чыгаруны, аларны гавами сайтта, аларны гавами рәвештә бастырып чыгаруны күздә тотарга тиеш.

5. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләре проектларына, территорияне планлаштыру проектларына, территорияне ызанлау кагыйдәләренә, территорияләргә төзекләндерү кагыйдәләренә, проектларына күрсәтелгән расланган документларның берсенә, жир кишәрлегеннән яисә капитал төзелеш объектларыннан файдалануның рөхсәт ителгән төренә, рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, капитал төзелеш объектларын төзүнең иң чик параметрларыннан тайпылуга, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләүгә рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларыннан рөхсәт ителгән файдалануның бер төрен һәм объектларны капитал төзелеш объектларыннан башка төргә үзгәртү мәсьәләләре буенча, жирдән файдалану һәм төзелеш алып баруның расланган кагыйдәләре булмаганда гавами тыңлаулар яисә ижтимагый фикер алышулар үткәрелә.

19 нчы статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затлары эшчәнлеге турында мәгълүмат бирү өчен Инициатив проектлар кертү мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен һәм аларны карау гражданнар жыелышлары үткәреләргә мөмкин. Гражданнарның жыелышлары торак пунктлар, урамнар, торак йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык советы, Жирлек советы, Жирлек башлыгы, Совет депутатлары инициативасы белән уздырыла.

3. Жирлек Советы яисә Жирлек башлыгы инициативасы белән уздырыла торган гражданнар жыелышы Жирлек Советы яисә Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча уздырыла торган гражданнар жыелышы Жирлек советы тарафыннан гражданнарның тиешле территориядә яшәүче һәм шушы территорияләрдә урнашкан

предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар жыелышында катнашырга хокукы булган халык төркеменен язма тәкъдиме буенча билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткәру турындагы тәкъдимдә аны карауга чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеге, жыенны уздыру вакыты һәм урыны күрсәтелергә тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар, ә жыелышны үткәру инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать иткән очракта, аларның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган көне, яшәу урыны күрсәтелеп, һәрберсе тарафыннан имзаланырга тиеш.

Жирлек Советы үзенен алдагы утырышында гражданнар жыенын үткәру турында кертелгән тәкъдимнә карый.

Жирлек Советы аның максатка ярашсызлыгы нигезләре буенча гражданнар жыелышын үткәрудән баш тартырга хокуклы түгел.

5. Гражданнар жыелышын үткәру вакыты һәм алар турында һәм фикер алышуға кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядәге халыкка шушы массакуләм мәгълүмат чарасын кулланып жыелыш үткәру көненә кадәр жиде көннен дә сонга калмыйча хәбәр ителә, почта хәбәрнамәләре, квартал (хужалык) әйләнмәләре, игълан итү һәм башка мөмкин булган чаралар.

Гражданнар жыелышын әзерләүне һәм уздыруны Жирлекнең башкарма комитеты тәәмин итә.

6. Жыелышлар эшендә шушы территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия 18 яшькә житкән гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлаулар уздырганда файдаланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә булу урыны һәм яшәу урыны буенча Россия Федерациясе гражданнарын теркәүне исәпкә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Гражданнар жыелышы жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар саныннан кимендә өчтән бер өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

Инициатив проектлар кертү һәм аларны карау мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышында уналты яшькә житкән тиешле территориядә яшәүчеләр катнашырга хокуклы. Инициатив проектларны кертү мәсьәләләрен карау һәм тикшерү максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәру тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затларына мөрәжәгать кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

8. Гражданнар жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр, компетенцияләренә мөрәжәгатьләрдәге мәсьәләләренә хәл итү кертелгән, язма жавап жибәрелеп, жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затлары тарафыннан һичшиксез каралырга тиеш.

9. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлегә Устав һәм Поселение Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

10. Гражданнар жыелышы йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

20 нче статья. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле, әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлектәге барлык халык вәкилләренен фикерен ачыклау зарурлыгы очрагында уздырыла. Жирлекнен тиешле территориаль өлешләре гражданнары арасыннан гражданнарның конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышын чакыру кыенлашкан очрактарда уздырыла, шул исәптән, әгәр тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашу хокукы булган кешеләр саны 100 кешедән артып китсә.

2. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышының вәкаләтләрен гәмәлгә ашыра.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы инициативасы буенча уздырыла. Жирлек Советы яисә Жирлек башлыгы Советы

инициативасы белән уздырыла торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) тәнгәл рәвештә Жирлек Советы яисә Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән уздырыла торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы), әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан артыгы катнашса, хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав һәм Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

6. Гражданнар (делегатлар жыелышлары) конференциясе нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

21 нче статья. Гражданнардан сорау

1. Гражданнардан сораштыру жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен жирлекнең бөтен территориясендә яисә территориясенен бер өлешендә үткәрелә.

Сораштыру нәтижеләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Гражданнардан сораштыруда сайлау хокукына ия гражданнар катнашырга хокуклы. Инициатив проектны хуплау турында гражданнарның фикерен ачыклау мәсьәләсе буенча сораштыруда 16 яшькә житкән жирлектә яки аның бер өлешендә инициатив проектны гамәлгә ашырырга тәкъдим ителгән кешеләр катнашырга хокуклы.».

3. Гражданнардан сораштыру түбәндәгеләр инициативасы буенча үткәрелә:

1) Жирлек советы яисә Жирлек башлыгы - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - Жирлек жирләренен максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен.

3) 16 яшькә житкән жирлектә яки аның бер өлешендә инициатив проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә, бу инициатив проектны хуплау турында гражданнарның фикерен ачыклау өчен.

4. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү һәм үткәрү тәртибе Жирлек Уставы һәм (яисә) Поселение Советының норматив хокукый актлары белән Татарстан Республикасы законы нигезендә билгеләнә.

5. Гражданнарны сораштыру билгеләү турында карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Гражданнардан сорашып белешү үткәрү өчен "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлек сайты кулланылырга мөмкин. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турында Жирлек Советы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү датасы һәм сроклары;

2) Сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) мәсьәләне (мәсьәләләрне) формулировкалау;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру кәгазе формасы;

5) сораштыруда катнашучы жирлек халкының иң аз саны.

6) "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлек сайтынан файдаланып гражданнардан сораштыру үткәрелгән очракта, сораштыруда катнашучыларны идентификацияләү тәртибе.

6. Жирлектә яшәүчеләр гражданнардан сорашып белешү үткәрү турында аны үткәрү алдыннан кимендә 10 көн кала хәбәр ителергә тиеш.

7. Гражданнардан сораштыруны әзерләү һәм үткәрүгә бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:

1) жирлекнең бюджеты акчалары исәбеннән - жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда Жирлек халкы яисә жирлек халкы тарафыннан;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда - Татарстан Республикасы бюджеты акчалары хисабына;

8. Сораштыру нәтижеләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән теләсә кайсы граждан танышырга хокуклы. Жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә сорашып белешү нәтижеләре мәжбүри исәпкә алынырга тиеш.

22 нче статья. Жирле эһемияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле эһемияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы карар Жирлек Советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданныр таләбе буенча Жирлек Советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, халыкка танышу өчен мөмкин булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә.

3. Халык фикер алышуына мәсьәлә чыгару белән бер үк вакытта авыл жирлеге Советы фикер алышу барышында кергән тәкъдимнәрне һәм искәртмәләрне карау эшен оештыру вакытын һәм тәртибен билгели, әлеге максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Жирлек Советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле эһемияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр турында фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр Жирлек Советына жиберелә.

6. Муниципаль хокукый актларның проектлары һәм жирле эһемияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр Жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы йомгалары турында халыкка хәбәр ителә.

23 нче статья. Гражданнырның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданныр жирле үзидарә органнарына шәхси һәм күмәк мөрәжәгать итәргә хокуклы.

2. Гражданнырның мөрәжәгатьләре билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданныр мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен Жирле үзидарәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә жаваплы.

24 нче статья. Авыл торак пунктының старостасы;

1. Жирлектә урнашкан авыл торак пунктында жирле эһемияттәге мәсьәләләрне хәл иткәндә жирле үзидарә органнарының һәм авыл торак пунктында яшәүчеләрнең үзара хезмәттәшлеген оештыру өчен авыл торак пунктының старостасы билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл торак пунктының старостасы авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләнә, аның составына әлеге авыл торак пункты керә, авыл торак пунктындагы гражданныр жыенын тәкъдим итү буенча. Авыл торак пунктының старостасы әлеге авыл торак пункты территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия Россия Федерациясе гражданныр, йә тәкъдим ителгән көнгә 18 яшькә житкән һәм әлеге торак пункт территориясендә урнашкан торак урыны булган Россия Федерациясе гражданныр арасынан билгеләнә.

3. Авыл торак пунктының старостасы дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны биләүче зат булмый, моңа даими нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирлек Советы депутатының яисә муниципаль хезмәт вазыйфасының муниципаль вазыйфасы керми, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм жирле үзидарә органнары белән турыдан-туры бәйлә башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

4. Авыл торак пунктының старостасы итеп билгеләнә алмый:

1) дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны биләүче, үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы Халык жирлеге Советы депутаты вазыйфасыннан яисә муниципаль хезмәт вазыйфасыннан тыш;

2) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылган;

3) юкка чыгарылмаган яисә юкка чыгарылмаган хөкем ителүе бар.

5. Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре чоры ике елдан да, биш елдан да ким була алмый.

Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре составына әлеге авыл торак пункты керә торган Жирлек Советы карары буенча, авыл торак пункты гражданның жыены тәкъдиме буенча, шулай ук әлеге Федераль законның 40 статьясындагы 10 өлешенәң 1 - 7 пунктларында билгеләнгән очрақларда вакытыннан алда туктатыла.

6. Авыл торак пунктының старостасы үзенә йөкләнгән бурычларны хәл иткәндә:

1) авыл торак пунктында жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык, шул исәптән гражданның жыеннарында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашып хезмәттәшлек итә, мондый чаралар нәтижәләре буенча, шул исәптән жирле үзидарә органнары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән затларга мөрәжәгать һәм тәкъдимнәр жиберә;

3) авыл торак пунктында яшәүчеләргә жирле үзидарә оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча хәбәр итә, шулай ук жирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматны аларга житкерүдә ярдәм итә;

4) жирле үзидарә органнарына жәмәгать тыңлаулары һәм ижтимагый фикер алышулар оештыруда һәм үткәрүдә, авыл торак пунктында аларның нәтижәләрен халыкка житкерүдә ярдәм итә;

4.1) авыл торак пунктында яшәүчеләр өчен өстенлекле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча инициатив проект кертү инициативасы белән чыгыш ясарга хокуклы;

5) Жирлек Советы Уставында һәм (яисә) норматив хокукый актында Татарстан Республикасы законы нигезендә каралган башка вәкаләтләргә һәм хокукларны гамәлгә ашыра.

7. Эшчәнлек гарантияләре һәм авыл торак пунктының старостасы статусының башка мәсьәләләре Жирлек Уставы һәм (яисә) Жирлек Советының норматив хокукый акты белән Татарстан Республикасы законы нигезендә билгеләнергә мөмкин.

25 нче статья. Жирле үзидарә Жирлек халык тарафыннан турыдан-туры тормышка ашырылуының һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре

1. Әлеге Уставта каралган рәвешләр белән беррәттән халык жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруның һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуының федераль закон нигезендә гражданның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда каршы килми торган башка рәвешләрдә катнашырга хокуклы

2. Жирле үзидарәдә яшәүчеләрнең турыдан-туры катнашуы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары халыкка жирле үзидарә халык тарафыннан турыдан-туры тормышка ашырылуда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

26 нчы статья. Торак пункт Советы Жирле үзидарәнең вәкилләкләре органы

1. Жирлек Советы - жирле үзидарәнең даими эшләүче, коллегияль вәкилләкләре органы булып тора.

2. Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының Тауасты Байлар авыл жирлегә Советы Жирлек Советының рәсми исеме.

3. Жирлек Советының вәкаләтләре чоры - 5 ел.

4. Жирлек Советы Жирлек халыкына хисап тоту һәм аның контролендә була.

5. Жирлек Советының үз исеме булган мөһер, бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

27 нче статья. Жирлек Советының составы

1. Жирлек Советы бермандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланган 10 депутаттан тора.

2. Жирлек Советы аның составына Жирлек Советының билгелэнгән саныннан кимендә өчтән ике депутат сайлаганда хокуклы була. (ягъни кимендә биш депутат)

28 нче статья. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре аны сайлаган көннән башлана һәм яна чакырылыш Советы эшли башлаган көннән туктатыла. Депутатның вәкаләтләре чоры ике елдан да ким һәм биш елдан артык була алмый.

2. Авыл жирлеге башлыгы итеп сайланган депутат даими нигездә эшли. калган депутатлар даими нигездә эшлиләр.

Даими нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты түбәндәгеләргә хокуклы түгел:

1) эшмәкәрлек эшчәнлеге белән шәхсән яки ышанычлы затлар аша шөгыйльләнергә;
2) коммерциячел яисә коммерцияле булмаган оешма белән идарә итүдә катнашырга, түбәндәге очраклардан тыш:

а) сәяси партия, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында оештырылган беренчел профсоюз оешмасының сайлап куелган органы белән түләүсез идарә итүдә катнашу, башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчәмсез милек ияләре ширкәтенәң съездында (конференциясендә) яки гомуми жыельшында катнашу;

б) коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (сәяси партия идарәсендә катнашудан тыш, һөнәри берлек органы, шул исәптән жирле үзидарә органында төзелгән беренчел профсоюз оешмасының сайланулы органы тарафыннан, Россия Федерациясе субъекты законы белән билгелэнгән тәртиптә коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (сәяси партия белән идарә итүдә катнашудан, шул исәптән жирле үзидарә органында төзелгән, башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, күчәмсез милек милекчеләре ширкәтенәң съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыельшында катнашудан тыш) катнашу;

в) Россия Федерациясе субъектының муниципаль берәмлекләре советында, башка муниципаль берәмлекләренәң берләшмәләрендә, шулай ук аларның идарә органнарында муниципаль берәмлек мәнфәгатләрен түләүсез нигездә тәкъдим итү;

г) муниципаль берәмлек муниципаль берәмлекне гамәлгә куючы (катнашучы) муниципаль берәмлек булган оешма идарә органнарында һәм ревизия комиссиясендә оешманы гамәлгә куючы (акционер) тарафыннан оешманы гамәлгә куючының вәкаләтләрен муниципаль берәмлек исеменнән гамәлгә ашыру тәртибен яки муниципаль милектәге акцияләр (устав капиталындагы өлешләр) белән идарә итү тәртибен билгели торган муниципаль хокукый актлар нигезендә түләүсез нигездә күрсәтү;

д) федераль законнарда каралган башка очраклар;

3) мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыйльләнергә. Бу очракта, әгәр Россия Федерациясенәң халыкара килешүе яки Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, укыту эшчәнлеге, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек чит дәүләт, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчалары хисабына финанслана алмый;

4) Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яисә күзәтү советлары, коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган чит ил оешмалары һәм Россия Федерациясе территориясендә аларның структур бүлекчеләре составына керергә.»;

3. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты статусына бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутаты законнар, әлеге Устав, Жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэмин ителә.

5. Жирлек Советы депутаты депутат этикасы кәгыйдәләрен, депутатның жирлек Советы тарафыннан раслана торган депутат статусы турындагы нигезләмәдә беркетелгән йөкләмәләрен үтәргә тиеш.

6. Шәһәр Советы депутаты, даими нигездә вәкаләтләренә гамәлгә ашыручы жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты граждан, административ яисә жинаять эше буенча йә административ хокук бозу турындагы эш буенча яклаучы яисә вәкил (законлы вәкилле очракларыннан тыш) буларак катнаша алмый.

7. "Коррупцияга каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләрне, тьюларны, бурычларны үтәүне Бәйрәм көне депутаты үтәргә тиеш. Депутатның, жирле үзидарәнен сайланулы органы эгъзасының, жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфай затының вәкаләтләре «Коррупцияга каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль законда, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлар (кертемнәр) булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль законда, «Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) финанс инструментларына ия булуны тыю турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән бурычларны вакытыннан алда туктатыла.

8. Депутатка коррупцияга каршы торы турында Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләрнең дөреслеген һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы башлыгы (Рәис) карары (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә югары башкарма органы житәкчесе) карары буенча Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

9. Әлеге статьяның 7 өлеше нигезендә уздырылган тикшерү нәтижәсендә «Коррупцияга каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органы житәкчесенә (житәкчесенә) күрсәтелгән вәкаләтләренә Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә яисә башка затларның тиешле вәкаләтләренә куллану турындагы гаризасы белән депутатлыкка яисә тиешле дәрәжәдә җаваплылык чараларын күрү турында күрсәтелгән Законда билгеләнгән чикләүләрне, тьюларны, тьюларны, бурычларны үтәмәү фактлары ачыкланганда.

10. Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дөрес булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшырган депутатка, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, әгәр бу белешмәләргә бозып күрсәтү мөһим булмаса, түбәндәге җаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

- 1) кисәтү;
- 2) депутат үз вәкаләтләре чоры туктатылганчы депутат Жирлек Советында вазыйфа биләү хокукынан мәхрүм итеп азат итү;
- 3) аның вәкаләтләре вакыты тәмамланганчы, даими нигездә вәкаләтләргә гамәлгә ашыру хокукынан мәхрүм итеп, даими нигездә вәкаләтләргә гамәлгә ашырудан азат итү;
- 4) Жирлек Советында аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы вазыйфа биләүне тыю;
- 5) вәкаләтләр срогы туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләргә үтәүне тыю;

11. Депутатка әлеге статьяның 8-10 өлешендә күрсәтелгән җаваплылык чараларын куллану турында карар кабул итү тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль хокукий акт белән билгеләнә.

29 нчы статья. Жирлек депутаты сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук предприятияләр, оешмалар, дәүләт органнары һәм аның сайлау округы территориясендә урнашкан башка органнар белән элемтәдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында җаваплы һәм алар алдында хисап тоты.

3. Депутат сайлаучылар алдында үз эшләре турында елга бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә хисап тоты, аларны жирлек советы эше турында даими хәбәр итә, шулай ук айга бер

тапкырдан да ким булмаган санда сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты гражданның законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләренә карарга, аларда булган мәсьәләләренә дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

5. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары биналарда, махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук йорт эчендәге территорияләрдә, аларны үткәрү тереклек тәмин итү объектлары, транспорт яисә социаль инфраструктура, элементә эшчәнлегә бозылуга, жәяүлеләр һәм (яисә) транспорт чаралары хәрәкәтенә комачаулар йә гражданның торак урыннарына яисә транспорт яисә социаль инфраструктура объектларына керүенә китермәсә, уздырыла. Жирле үзидарә органнарына мондый очрашулар турында хәбәр итү таләп ителми. Монда депутат күрсәтелгән органнарда аларны үткәрү датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

Жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен махсус бүлөп бирелгән урыннарны билгелиләр, шулай ук жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен бирелә торган биналарның исемлеген һәм аларны биру тәртибен билгелиләр.

Депутатның ачык чара рәвешендә сайлаучылар белән очрашулары жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы Россия Федерациясә законнары нигезендә үткәрелә.

Жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясә законнарында билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутат сайлаучылар белән очрашуларны оештыруга яисә уздыруга каршылык күрсәтү Россия Федерациясә законнары нигезендә административ жаваплылыкка китерә.

30 нчы статья. Яңа сайланган Жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш Жирлек Советы беренче утырышка, депутатларның кимендә өчтән икесе Дәүләт Советы депутатларының билгеләнгән саныннан сайланган көннән соң утыз көннән дә соңга калмыйча, жыя. Сайлаулардан соң беренче булып Жирлек Советы утырышы алдагы чакырылыш Жирлек башлыгына, ә ул булмаган очракта - территориаль сайлау комиссиясә тарафыннан чакырыла.

2. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын Жирлек Советының яңа башлыгын сайлаганчы ача һәм алып бара алдагы чакырылышта яшәүчеләрнең башлыгы яисә яше буенча иң өлкән депутат Жирлек Советы депутаты.

31 нче статья. Жирлек Советы компетенциясә

1. Жирлек советы компетенциясенә түбәндәгеләр керә:
  - 1) Жирлек уставын кабул итү һәм ана үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту;
  - 2) Жирлек территориясендә гомуммәжбүри кагыйдәләр билгеләү;
  - 3) Жирлек бюджетын һәм аның үтәләше турында хисап раслау;
  - 4) салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясә законнары нигезендә жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча ташламалар биру;
  - 5) халыкның социаль-иқтисадый үсеш стратегиясен раслау;
  - 6) Чикләренә үзгәртү. Жирлекне үзгәртү турындагы инициативаны күрсәтү;
  - 7) Жирлек Советы депутатларын сайлауларны билгеләү; Жирлек Советы депутатларын сайлаулар буенча сайлау округлары схемасын раслау;
  - 8) жирле референдумны билгеләү;
  - 9) Жирлек Башлыгын сайлау;
  - 10) Жирлек Башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул итү;
  - 11) Жирлек Советы депутатлары арасынан Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау;
  - 12) Жирлек Башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренә иң чик санын билгеләү;

13) Жирлек, чакыртып алу буенча тавыш бирү депутатларының чикләрен үзгәртү, аларны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;

14) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

15) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; читләштерү жирлек Советы тарафыннан килештереп яисә расланганнан соң башкарыла торган муниципаль мөлкәт төрләре исемлеген билгеләү;

16) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү, эшләр башкару турында, федераль законнарда каралган очраклардан тыш, карарлар кабул итү тәртибен билгеләү;

17) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

18) жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәмин итү тәртибен билгеләү;

19) жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен үтәүне тикшереп тору;

20) муниципаль кыйммәтле кәгазьләренә чыгару тәртибен билгеләү;

21) шул исәптән алар урнашкан биналарны (торақ йортларны да кертеп), корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту таләпләрен билгели торган Жирлек

22) Жирлекне төзекләндерү кагыйдәләрен раслау, тиешле биналарның һәм корылмаларның тышкы кыяфәтенә һәм коймаларының тышкы кыяфәтенә, төзекләндерү эшләре һәм аларны үтәү ешлыгы исемлегенә; янәшәдәге территорияләренә төзекләндерүдә милекчеләрнең катнашу тәртибен билгеләү;

23) Урам-юл челтәре элементларына исемнәр бирү (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмиятле автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге юлларыннан тыш), Жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәренә үзгәртү, аннулировать итү;

24) муниципаль махсулаштырылган торақ фондының торақ урыннарын бирү тәртибен билгеләү;

25) үз массакуләм мәгълүмат чараларын гамәлгә ашыру;

26) Жирлек Уставын һәм Жирлек Советы карарларын аңлату;

27) үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар кабул итү;

28) үз белдеге белән төзелгән корылманы жимерү яисә билгеләнгән таләпләргә туры китерү турында Россия Федерациясе гражданлык законнары нигезендә карар кабул итү;

29) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән халыкның вәкиллеке органнарын алып баруга кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлегә Устав тарафыннан Жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек Советы Жирлек башлыгының Жирлек Башкарма комитеты һәм жирле үзидарәнең башка ведомство органнары эшчәнлегенә турында, шул исәптән Жирлек Советы куйган мәсьәләләренә хәл итү турында еллык хисапларын тыңлый.

32 нче статья. Жирлек Советының эш тәртибе

1. Жирлек Советының эш тәртибе әлегә Устав һәм Жирлек Советы регламенты нигезендә билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшенең төп рәвешен аның утырышларыннан гыйбарәт, аларда Жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышы, әгәр анда Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә 50 проценты катнашса, тулы хокуклы була.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар Жирлек Башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы буенча Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә 50 проценты чакырыла.

5. Совет утырышлары Жирлек Башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Светы депутатларына һәм чакырылган кунакларга чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә сонга калмыйча, ә чираттан тыш утырышка - аны үткәргүгә кадәр

бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдар уздырыла. Жирлек Советының ачык утырышларында Жирлек жирлегендә яшәүче һәркем катнашырга хокуклы.

Уставта каралган очракларда Жирлек Советы Жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар гына катнаша алган ябык утырышны уздыру турында карар кабул итәргә хокуклы. шулай ук утырышта законнар нигезендә катнашырга хокукы булган затлар.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткәрү датасы, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчерелә һәм тавыш биерү нәтижеләре күрсәтелгән барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Совет утырышы беркетмәсенә имза салынганнан соң, Жирлектә яшәүче теләсә кайсы кеше аның белән танышырга мөмкин.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Авыл жирлеге Советы депутаты тавыш биерү хокукын үзе гамәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш биерү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш биерүнең һәр төрен куллану очраклары әлеге Устав белән билгеләнә.

33 нче статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген авыл жирлеге башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм эзерләү өчен Жирлек Советы Уставы нигезендә күрсәтелгән мәсьәләләрне эзерләү өчен җаваплы депутатлар билгеләнә. Жирлек Советы эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча билгеләнә.

3. Жирлек Советы карамагындагы аеруча мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу, муниципаль программаларны эзерләү, Жирлек Советы карарларын эзерләү, фикер алышу өчен Жирлек Советы каршында депутатлар, Жирлек Башкарма комитеты вәкилләре, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм Жирлек халкы составындагы эшлекле, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

4. Жирлек Советы тарафыннан карала торган мәсьәләләр буенча, сайлаучыларның наказларын үтәү буенча бердәм һәм килештерелгән эшчәнлек өчен депутатлар партия, территориаль, һөнәри һәм башка принцип буенча даими йә вакытлыча депутат төркемнәренә берләшергә хокуклы.

Депутат төркемен төзү, теркәү һәм аларның эшчәнлегенә тәртибе Жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

34 нче статья. Жирлек Советы тарафыннан контрольлек итү функцияләрен гамәлгә ашыру

1. Жирлек Советы Жирлек территориясендә әлеге Устав нигезләмәләренең үтәлешен, Жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив актлар нигезләмәләренең үтәлешен, Жирлекнең бюджеттан тыш фондлары акчаларыннан, Жирлек үсеше программаларыннан файдалануны, Жирлек башлыгының һәм Жирлек Башкарма комитетының эшчәнлеген тикшереп тора.

2. Жирле үзидарә органнары тарафыннан Жирлек органнарын һәм аларның вазыйфай затларын закон, әлеге Устав һәм башка муниципаль хокукый актларны бозу фактлары ачкылган очракта, депутатлар арасынан Жирлек Советы карары белән күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләре төзелергә мөмкин.

3. Муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтижеләгә, шулай ук жирлек башкарма комитетының финанс-хужалык эшчәнлегенең башка мәсьәләләре кануннар нигезендә Жирлек Советы акчаларыннан максатчан файдалануга тикшерү (ревизия) уздырылырга мөмкин. Тикшерүләр (ревизияләр) үткәргә билгеләнгән тәртиптә бәйсез аудиторлар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре җәлеп ителергә мөмкин.

4. Әгәр закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, Жирлек, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфай затлар Жирлек Советы, аның контроль комиссиясе депутаты, Жирлек Советы депутаты мөрәҗәгатә буенча Жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча соратып алына торган мәгълүмат бирергә, ә кануннарны, муниципаль хокукый актларны бозуга күрсәтелгән очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

35 нче статья. Муниципаль район Советына Жирлек вәкилен сайлау

1. Жирлек вәкиле Жирлек Советы депутатлары арасыннан Минзәлә муниципаль районы Советына яшерен тавыш биру юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгын тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

3. Жирлек вәкиленең вәкаләтләре алдан каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

4. Жирлек вәкиле Дәүләт Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере санында Башлык инициативасы буенча яисә депутатлар төркеме таләбе буенча кабул ителә торган Жирлек Советы карары буенча теләсә кайсы вакытта чакыртып алынырга мөмкин. Жирлек советы вәкилен чакыртып алу турындагы карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан тавышларның өчтән ике өлеше белән кабул ителә.

36 нчы статья. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

Жирлек Советы вәкаләтләре 73 статьяда каралган тәртиптә һәм нигезләрдә вакытыннан алда туктатылырга мөмкин. Вәкаләтләр шулай ук туктатыла:

1) күрсәтелгән орган үз-үзен таркату турында карар кабул иткән очракта;

2) Жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кәргән очракта, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен туктатуына бәйле рәвештә;

3) Жирлек үзгәргән очракта;

4) Жирлек чикләре үзгәрү аркасында килеп чыккан сайлаучылар саны 25 проценттан артыкка арткан очракта.

5) гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогы бозылган очракта, Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

6) гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогы бозылган очракта.

37 нче статья. Жирлек Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар Жирлек башлыгы яисә Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә яртысын тәшкил иткән депутатлар төркеме инициативасы белән кабул ителә.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы тәкъдим ителә алмый:

1) Жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) Жирлек бюджеты кабул итү һәм аның үтәлеше турында хисапны раслау чорында;

3) Жирлек башлыгын кире чакыртып алу турында тавыш бируне уздыру чорында яки аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен таркату нигезләре булырга тиеш, шулай ук аңа сәбәпләрне нигезләүче башка материаллар да өстәлгә мөмкин.

4. Үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне алдан карау өчен Жирлек Советы карары белән депутатлар арасыннан комиссия төзелә. Жирлек Советы карары буенча Жирлек Советы яки Башлык Советы карары буенча Жирлек Советының үз-үзен таркатуы турындагы мәсьәлә ачык тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.

5. Муниципаль берәмлекләр Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карауның дәвамлылыгы Жирлек Советы депутатлары һәм халкы тарафыннан үз-үзен таратуның барлык шартлары һәм нигезләмәләре турында һәрьяклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турындагы карар үз-үзен таркату турындагы инициативаны чыгарган көннән соң ике ай узгач кабул ителгә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карары Совет депутатларының

билгеләнгән саныннан тавышларның өчтән икесе тарафыннан яшерен тавыш бирү юлы белән кабул ителә.

7. Советның үз-үзен таркату турында тәкъдимнәре кире кагылган очракта, үз-үзен таркату турындагы яңа инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да иртәрәк булмаган вакытта күрсәтелергә мөмкин.

38 нче статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:
  - 1) үлем;
  - 2) үз теләге белән отставка;
  - 3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип тану;
  - 4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;
  - 5) аңа карата суд хөкем карарының законлы көченә керүе;
  - 6) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;
  - 7) Россия Федерациясе гражданлыгын яки чит ил дәүләте гражданлыгын туктату - Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләте гражданлыгы (гражданлыгы) булу яисә чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ Россия Федерациясе гражданы яисә Россия Федерациясе халыкара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы чит ил гражданы булырга хокуклы, әгәр Россия Федерациясенен халыкара килешүендә башкасы каралмаган булса;
  - 8) сайлаучылар фикере;
  - 9) Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда тукталу;
  - 10) хәрби хезмәткә чакырылу яки аны алыштыручы альтернатив граждан хезмәтенә жибәрү;

11) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 35 статьясындагы 5 өлешә нигезендә муниципаль районның вәкилләклә органын төзү тәртибен үзгәртү

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

1.1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре депутат нигезлә сәбәпләрсез Жирлек Советының барлык утырышларында алты ай рәттән булмаган очракта Жирлек Советы карары белән вакытыннан алда туктатыла.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1-7, 10 һәм 11 пунктларында күрсәтелгән очракларда Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен туктату турындагы карар, вәкаләтләренә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән алып 30 көннән дә соңга калмыйча, ә әгәр бу нигез жирлек Советы сессияләре арасында барлыкка килсә - мондый нигез барлыкка килгән көннән соң оч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

Татарстан Республикасы башлыгы (Рәисе) (Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте югары башкарма органы житәкчесе) жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәжәгать иткән очракта, Жирлек Советына әлеге гаризаның вакытыннан алда туктатылуы өчен нигез барлыкка килгән көн булып тора.

3. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 8 пункттында каралган очракта, Жирлек Советы депутатының чакыруы буенча тавыш бирү нәтижәләре рәсми рәвештә басылып чыккан көннән башлап, Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре туктатыла.

4. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 9 пункттында каралган очракта, Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

5. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль закон нигезендә Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

6. Депутатның вәкаләтләре «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3

декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм счетлары (кертәмнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны һәм (яисә) чит ил финанс инструментларына ия булуны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән вакытыннан алда туктатыла.

7. Үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыручы Депутат, 25.12.2008 елгы Федераль законның 13.1 маддәсә нигезендә ышанычын югалту сәбәпле, эштән азат ителергә (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш. "Коррупциягә каршы тору турында" 273-ФЗ номерлы.

IV нче бүлек ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

39 нчы статья. Жирлек башлыгы - Жирлекнен иң югары вазыйфай заты

1. Жирлек башлыгы Жирлекнен иң югары вазыйфай заты булып тора.

Жирлек башлыгы Жирлек Советы депутатлары арасынан сайлана.

3. Жирлек башлыгы бер үк вакытта Жирлек Советын һәм Жирлекнен Башкарма комитетын житәкли.

4. Жирлек башлыгының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының Өтрәкле авыл жирлеге башлыгы.

5. Вазыйфасы буенча жирлек башлыгы Минзәлә муниципаль районы Советы депутаты булып тора.

40 нче статья. Жирлек башлыгын сайлау тәртибе

1. Авыл жирлеге башлыгы яңа сайланган Советның беренче утырышында Жирлек Советы депутатлары арасынан яшерен тавыш бирү юлы белән Жирлек Советы вәкаләтләре вакытына сайлана. Жирлек башлыгын сайлау Жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасынан, шул исәптән гражданнар, ижтимагый берләшмәләр, Минзәлә муниципаль районы башлыгы, Татарстан Республикасы башлыгы (Рәис) тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, Жирлек башлыгы итеп сайланган дип санала.

3. Сайлаулардан соң жирлек башлыгы түбәндәгә ант бирә:

"Жирлек башлыгының миңа йөкләнгән югары бурычларын үтәгәндә Россия Федерациясә Конституциясен һәм законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм законнарын, жирлек уставын үтәргә, жирлек халкының иминлеген тәмин итү, кеше һәм гражданның хокукларын һәм ирекләрен яклау өчен барлык көчемне һәм белемнәремне кулланырга ант итәм."

4. Жирлек Башлыгы Вәкаләтле вәкил вәкаләтләре чоры тәмамлангач, Жирлекнен яңа Башлыгы билгеләнгән тәртиптә сайланганчы, жирлек эшчәнлегә белән житәкчелекне гамәлгә ашыруны дәвам итә.

41 нче статья. Жирлек башлыгы статусы

1. Жирлек башлыгы даими нигездә эшли.

2. Жирлек Башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле чикләүләр федераль закон белән билгеләнә.

3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә халыкка һәм Жирлек Советына карата роль уйный һәм хисап тотат.

4. Жирлек башлыгы Жирлек Советына үз эшчәнлегә нәтижеләре турында еллык хисаплар тапшыра, ә Жирлек башлыгы Башкарма комитетны житәкләсә, Башкарма комитет һәм ана буйсынган башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегә нәтижеләре турында, шул исәптән Жирлек Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында хисаплар тапшыра.

5. "Жирлек башлыгы "Коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш. Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты вәкаләтләре «коррупциягә каршы тору турында»

2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда, «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль законда, «аерым категория затларның аерым категорияләренә счетлар (кертемнәр) ачуны һәм аларны (кертемнәр) ачуны, акчалата средстволарны һәм кыйммәтле эйберләргә саклауны тьюо турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән әгәр «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда башкасы каралмаган булса, "чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яисә) алардан файдалану" темасына Россия Федерациясе территориясеннән читтә яшәүче гражданнырга түләүсез юридик ярдәм күрсәтү турында " 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән башкасы каралмаган булса.

42 нче статья. Жирлек башлығының вәкаләтләре

Жирлек башлығы:

1) башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә торак пунктны тәкъдим итә, торак пункт исеменнән ышанычсыз эш итә; торак пункт исеменнән дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, оешмалар һәм гражданныр белән килешүләр һәм килешүләр төзи;

2) Жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек Советы утырышларын чакыра һәм аларда рәислек итә;

3) жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлегенә бердәм башлангыч принципларында житәкчелек итә һәм үз компетенциясенә керә торган вәкаләтләрнең башкарма комитеты тарафыннан үтәлүе өчен шәхси жаваплылык тотат;

4) әлеге Устав белән билгеләнгән тәртиптә Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актларга, шулай ук Жирлек Советының утырышлар беркетмәләренә кул куя һәм халыкка житкерә;

5) Жирлек Советы һәм башкарма комитеты эшендә жәмәгатьчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәмин итү чараларын күрә, халыкка даими рәвештә Жирлек Советы һәм Башкарма комитеты эшчәнлегенә турында хәбәр итә;

6) Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан гражданнырны кабул итүне оештыра, атнага кимендә бер тапкыр гражданнырны шәхси кабул итә, гражданнырның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

7) Жирлек акчаларына, шул исәптән Жирлек Советының эшчәнлеген тәмин итүгә һәм аның эшчәнлеген тәмин итүгә акчалар белән, расланган бюджетка ярашлы рәвештә, банк учреждениеләрендәге Жирлек бюджет һәм башка счетларын ача һәм каплый;

8) закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданнырның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча Жирлек Советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

9) Жирлек Советы каравына Жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра;

10) Халыкның социаль-икътисадый үсеше стратегиясе проекттын Жирлек Советы каравына тәкъдим итә;

11) Жәмәгать Советы раславына башкарма комитет структурасы проекттын кертә, хезмәткәрләр санының иң чик структурасы һәм хезмәткә түләү фонды билгеләнгән структура нигезендә Жирлек Башкарма комитетының штат расписаниесен расый;

12) Вазыйфага билгеләнгән куя һәм муниципаль хезмәткәрләргә һәм башкарма комитетның башка хезмәткәрләргә вазыйфаларыннан азат итә, аларның эшчәнлеген тикшереп тора, кызыксындыру һәм дисциплинар жаваплылык чараларын күрә;

13) жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләргә хал итү буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан вәкаләтләр гамәлгә ашыруны тәмин итә;

14) Жирлек Башкарма комитеты һәм жирле үзидарәнең ведомство буйсынуындагы башка органнары эшчәнлегенә нәтижеләргә турында, шул исәптән Жирлек Советы куйган мәсьәләләргә хал итү турында еллык хисапларны тапшыра.

15) дәүләт һәм башка органнардагы Жирлек мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау чараларын күрә. Жирлек исеменнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр тапшыра;

16) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль берәмлекләр башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлеге Устав тарафыннан кертелгән башка вәкаләтләрне, Жирлек Башлыгы компетенциясенә Жирлек Советы карарлары белән гамәлгә ашыра.

43 нче статья. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек башлыгы тәкъдире белән жирлек Советы тарафыннан депутатлар арасынан жирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәге тавыш бирсә, Жирлек Башлыгының сайланган урынбасары булып санала.

3. Жирлек башлыгы урынбасары Жирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә вазыйфаларны үти. Жирлек башлыгының йөкләмәләрен үти, ә вакытлыча булмаганда (авыруга яисә отпускка бәйлә), аның үз бурычларын үтәмәве, вәкаләтләрне вакытыннан алда туктатуы яисә суд карары буенча аңа карата аны сак астына алу рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чараларын күрү яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү очракларында Жирлек Башлыгы вазыйфаларын башкара.

4. Жирлек башлыгы урынбасары үз вәкаләтләрен даими нигездә башкармый.

5. Жирлек башлыгы урынбасары вәкаләтләре алдан каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла

6. Жирлек Башлыгы урынбасары Жирлек Советы карары буенча яисә жирлек башлыгы инициативасы буенча кабул ителә торган Жирлек Советы карары буенча яисә депутатлар төркеме таләбе буенча Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән берә күләмендә вазыйфадан шулай ук теләсә кайсы вакытта чакыртып алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын кире чакыртып алу турындагы карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

44 нче статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставка;

3) әлеге Уставның 60 статьясы нигезендә отставкага китүләр;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;

5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылу;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылу яисә вафат дип игълан ителү;

7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) даими яшәү өчен Россия Федерациясеннән китү;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын яки чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокукы Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы чит ил дәүләте гражданлыгын туктату, чит дәүләт гражданлыгы (подданствосы) яки яшәүгә рөхсәт бирү төре яисә Россия Федерациясе гражданының чит дәүләт территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган башка документ яисә Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә башкасы каралмаган булса, Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокукы чит ил гражданы булу;

10) сайлаучылар фикере;

11) сәламәтлек торышы буенча торак пункт башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра алмауның суд тәртибендә билгеләнгән;

12) үз көчен югалткан дип танылды

13) «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль законның 13.1 статьясы нигезендә ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү).

14) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында, шулай ук муниципаль берәмлек юкка чыгарылган очракта» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла торган Жирлекне үзгәртеп кору;

15) Жирлек чикләре үзгәрү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучылар санын 25 проценттан артыракка арттыру.

16) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләргә үтәмәү.

2. Жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, Жирлек Советы тарафыннан үз составыннан сайланучы Жирлек башлыгын сайлау вәкаләтләр шул рәвешле туктатылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

3. Шулай ук вакытта Жирлек Советының вәкаләтләр чоры тәмамланганчы алты айдан кимрәк вакыт калган булса, Жирлек Советы составыннан Жирлек башлыгын сайлау яңа сайланган Жирлек Советының беренче утырышында гамәлгә ашырыла.

4. Әгәр Татарстан Республикасы Башлыгының (Рәис) (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә югары башкарма органы житәкчесе) Жирлек башлыгын вазыйфасыннан азат итү турындагы хокукый акты нигезендә яисә жирлек Советының жирлек башлыгын отставкага жибәру турындагы карары нигезендә вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы әлеге хокукый акты яисә карарны суд тәртибидә шикаять итсә, Жирлек Советы жирлек Советы тарафыннан үз составыннан сайлана торган Жирлек башлыгын сайлау турында Карар кабул итәргә хокуклы түгел суд карарының законлы көчкә керүе.

5. Муниципаль вазыйфаны биләүче затка карата коррупциячел хокук бозу өчен ышанычны югалту сәбәплә эштән азат итү (вазыйфадан азат итү) рәвешендә жәзалар куллану турындагы мәгълүматлар әлеге зат тиешле вазыйфаны биләгән жирле үзидарә органы тарафыннан 2008 елның 25 декабрдәгә 273 номерлы Федераль законның 15 статьясында каралган ышанычны югалту сәбәплә эштән азат ителгән затлар реестрына кертелә-ФЗ "Коррупциягә каршы торы турында".

V нче бүлек ЖИРЛЕК БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

45 нче статья. Жирлек Башкарма комитеты - жирле үзидарәнәң башкарма-боеру органы

1. Жирлек Башкарма комитеты жирле үзидарәнәң башкарма-боеру органы булып тора.
2. Жирлек Башкарма комитетының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Минзәлә муниципаль районының Тауасты Байлар авыл жирлегә Башкарма комитеты.
3. Жирлекнең Башкарма комитеты Жирлек Советына һәм Жирлек халкына хисап бирә һәм контрольдә тотат.
4. Жирлекнең Башкарма комитетына үз исеме булган мөһер, бланклар бирелгән.
5. Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары Жирлек бюджетында Россия Федерациясә бюджетлары чыгымнары классификациясә нигезендә аерым юл белән карала.
6. Юридик зат буларак Жирлек Башкарма комитетын дәүләт теркәвенә алу өчен нигез булып муниципаль казна учреждениесә формасында тиешле орган гамәлгә куя турында Жирлек Советы карары тора һәм аның турында Совет тарафыннан Жирлек Башкарма комитеты житәкчесә тәкъдиме буенча нигезләмәне раслау тора.

46 нчы статья. Жирлек Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы Жирлек башлыгы тәкъдиме буенча Жирлек Советы тарафыннан раслана.
2. Авыл жирлегә Башкарма комитеты структурасына керә: авыл жирлегә Башкарма комитеты житәкчесә, авыл жирлегә Башкарма комитеты житәкчесә урынбасары, белгеч, бухгалтер, техник персонал.
3. Жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлегендә ярдәм күрсәтү, жирле әһәмияттәгә мәсьәләләргә хәл итү буенча аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләргә хәл итү буенча килешкән мәсьәләләргә хәл итү өчен, Жирлекнең Башкарма комитеты каршында жирлек

башлыгы карары белән координацион, эксперт советлары һәм башка Советлар оештырылырга мөмкин. Күрсәтелгән советлар Жирлек Башкарма комитеты структурасына керми. Аларда эш жәмәгәт башлангычларында алып барыла.

47 нче статья. Башкарма комитетның вәкаләтләре

1. Жирлек Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- Жирлек бюджетының (бюджет проекты һәм урта сроклы финанс планы) проектының төзүне тәмин итә;

- Жирлек Советын раслауга кирәкле документлар һәм материаллар белән жирлек советын раслауга жирлек бюджеты проектының кертә;

- Россия Федерациясә Бюджет кодексы нигезендә бюджетара трансфертларны булу методикасын һәм (яисә) бирү тәртибен эшли һәм раслый;

- Жирлекнең бюджетын үтәүне һәм бюджет хисабын төзүне тәмин итә, Жирлек Советы раславына жирлек бюджетының үтәләше турында хисап тапшыра;

- муниципаль бурыч белән идарә итүне тәмин итә;

- Жирлекнең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын чагылдыра торган статистик күрсәткечләрне жыоны оештыра һәм күрсәтелгән күрсәткечләрне дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясә Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә тапшыра;

- стратегик планлаштыру өлкәсендә «Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль законда каралган вәкаләтләрнең үтәләшен тәмин итә.

2) Жирлек территориясендә муниципаль милеккә идарә, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- Жирлек муниципаль милеккәгә мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- Жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очрақларда муниципаль мөлкәтне читләштерү турында тәкъдимнәрне, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкълимнәрне Совет тарафыннан килештерүгә (раслауга) кертә;

- Үз белдеге белән төзелгән корылманы жимерү турында Россия Федерациясә гражданлык законнары нигезендә карар, үз белдеге белән төзелгән корылманы жимерү яисә билгеләнгән таләпләргә туры китерү хакында карар кабул итү).

- Жирлекнең икътисады һәм социаль үсешендә муниципаль милеккәгә предприятиеләр, оешмалар белән хезмәттәшлек турында шартнамәләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәгә предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

- Жирлек Советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлегенә максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп оештыру һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән вазыйфасыннан азат итә;

- муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен, товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алуны гамәлгә ашыру; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль биремне үтәүне финанс белән тәмин итә;

- Жирлекне төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль-мәдәни ихтыяжларын канәгатьләндерү өчен кирәкле хезмәт күрсәтүләр башкару, жирлеккәгә үз матди һәм финанс чараларыннан файдаланып, башка эшләрне башкаруга заказчы булып тора;

- участок уполномоченные вазыйфасын биләүчә хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына әлегә вазыйфаны хезмәткәр биләгән вакытка торак урыны бирә;

- алкогольле, наркотик яки башка токсик исерек затларга ярдәм күрсәтү чараларын күрә».

3) жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигать мохитен саклау өлкәсендә:

- Россия Федерациясә Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрақларда мондый карау барышында ачыкланган хокук бозуларны бетерү турында биналарны, корылмаларны карауны оештыра;

- муниципаль милектәге жирләрден рациональ файдалануны һәм саклауны планлаштыра һәм оештыра;

-Жирлек территориясендә законнарда билгеләнгән тәртиптә сатып алу юлы белән, жирлек территориясендә жир кишәрлекләре бирә һәм ала;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы эйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның гамәлләре турында тиешле органнарга хәбәр итә;

-Россия Федерациясенә су законнарында билгеләнгән чикләрдә су объектлары милекчесенә вәкаләтләрнең, алардан файдалануның чикләүләре турында халыкка мәгълүмат житкерүне гамәлгә ашыра.

4) авыл хужалыгын һәм эшқуарлыкны үстерү өлкәсендә:

-авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын кинәйтү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру өчен шартлар тудыра;

5) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

-Жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, таләпләре Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган Жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм гамәлгә ашыра;

-халыкны элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра; базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

-мәдәният оешмаларының ялын оештыру һәм халыкны хезмәт күрсәтүләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

-Жирлек территориясендә физик культураны һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тәмин итә, Жирлекнең расми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру

-Жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыра Халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буе полосаларына ирекле керүен тәмин итү дә керә;

-ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәмин итә;

- Жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеге арттыру өлкәсендә муниципаль программалар раслый һәм гамәлгә ашыра, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды тәшкил итә торган күпфатирлы йортларга энергетика тикшерүен уздыруны оештыра һәм энергияне сак тоту турындагы һәм энергетика нәтижәләлеге арттыру турындагы законнарда каралган башка чараларны оештыра һәм үткәрә.

-Жирлекнең комплекслы социаль-икътисадый үсеш планнарын һәм программаларын үтәүне оештыра. шулай ук Жирлекнең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын характерлаучы статистик күрсәткечләргә жьоны оештыра һәм күрсәтелгән дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә тапшыра;»

- муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс белән тәмин итә һәм бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль биремне үтәүне финанс белән тәмин итә, шулай ук муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып ала;

- каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортта ташу эшчәнлеген оештыруда катнаша;

- Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны су белән тәмин итү, су бүлеп бирү, халыкны ягулык белән тәмин итү чикләрендә оештыра;

- Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген оештыра;

-халыкны элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

б) төзекләндерү өлкәсендә:

- көнкүреш калдыкларын һәм чүп-чарны жьоны һәм чыгаруны оештыра;

- Жирлек территориясен жирлек Советы раслаган жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре нигезендә төзекләндерә;

- адрес объектларына адреслар тапшыра, жирлек чикләрендә адресларны үзгәртә, юкка

чыгара, мәгълүматны дәүләт адреслар реестрында урнаштыра;

7) гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәмин итү өлкәсендә:

-Жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә актларының үтәлешен, гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәмин итә:

-билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән дәүләт хакимияте органнарының һәм дәүләт вазыйфай затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның жирле үзидарә хокукларын боза торган судта яисә арбитраж судында шикаять бирә;

-Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тәмин итә;

-үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә халыкка гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү куркынычы яисә килеп чыгу куркынычы турында вакытында хәбәр итүне һәм халыкка мәгълүмат бирүне тәмин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне эзерләүне һәм уздыруны оештыру һәм матди-техник тәмин итүне Жирлек чикләрен үзгәртү. Жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне гамәлгә ашыра;

- жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфай затларына, жирле үзидарәнен сайланулы органнары әгъзаларына, жирлек советы депутатларына, муниципаль хезмәткәрләргә һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирә, мәгариф турында Россия Федерациясе законнарында һәм муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә муниципаль хезмәт өчен кадрлар эзерләүне оештыра;

-жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар үткәрүгә, спорт, тамаша кылу һәм башка массакүләм жәмәгать чараларын оештыруга бәйле законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

-Жирлек чикләрендә коррупциягә каршы көрәш чараларын гамәлгә ашыра.

8) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләрү өлкәсендә:

- Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль музейларның эчтәлеген тәмин итә;

- балалар һәм яшьләр белән эшләрү чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнарга һәм аларның берләшмәләренә халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

-Жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тәмин итә, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

-Жирлектә яшәүчеләрнең күпләп ял итү өчен шартлар тудыра һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерә, моңа гражданнарның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буйларына ирекле керүне тәмин итүне дә кертеп.

9) жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә;

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле үзидарә органнарына Жирлек тарафыннан тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

-дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларының исәбен алып бара һәм алардан тиешенчә файдалануны тәмин итә;

- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан, Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларынан аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен, Жирлек Советы карарлары нигезендә өстәмә файдалануны тәмин итә;

10) башка вәкаләтләр:

-Жирлек ихтыяжлары өчен ясалма жир кишәрлекләре булдыру өчен федераль закон нигезендә кирәкле эшләрне башкаруны тәмин итә;

- Жирлек башлыгының эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка төрле тәмин итүне гамәлгә ашыра;

-Жирлекнең архив фондларын булдыруны тәмин итә;

- әлегә Уставның 5 статьясындагы 1 өлешендә 4-5, 8 пунктларында каралган Жирлекнең жирле әһәмиятгә мәсьәләләрен хәл итү максатларында күчергечләр (шул исәптән дежурстволар) өчен социаль әһәмиятле эшләрне (шул исәптән дежурстволарны) ирекле нигездә башкаруга гражданнарны жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра;

- милләтара һәм конфессиональара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниәтен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни адаптацияләүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауға юнәлтелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыра;

-хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган чараларны гамәлгә ашыра.

-Россия Федерациясенен «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет Жирлекнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләренә гамәлгә ашыра:

-Жирлек музейларын төзи;

- Жирлектә нотариус булмаган очракта кануннарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;

- Жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренен хокукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруга булышлык күрсәтә;

-Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләренә һәм учреждениеләренә мобилизацион эзәрләу чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;

- муниципаль янғын сағын төзи;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

-кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тогу урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә.

-инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләренә «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрэндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оешмаларга ярдәм күрсәтә;

- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча гражданнарга муниципаль торак фондыннан торак урыннары бирү.

- Жирлек территориясендә яшәүче хужалардан башка хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашыра.

- инвалидларның, сәламәтлеге момкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын; жайлашу физик культурасын һәм жайлашу спортын үстерүгә ярдәм итә.

3. Жирлекнең Башкарма комитеты муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган була.

Муниципаль контроль өлкәсендәге башкарма комитетның вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә: «Россия Федерациясендә дәүләт контроле (күзәтчелеге) һәм муниципаль контроль турында» 2020 елның 31 июлендәге 248-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләрен кулланып, федераль законнарда каралган мәсьәләләр буенча муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

- жирле үзидарә органнарына вәкаләтләр бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

-эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Россия Федерациясе субъектларының норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

федераль законнарда, законнарда һәм Россия Федерациясе субъектларының башка норматив хокукый актларында каралган вәкаләтләренә гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру функцияләрен жирлекнең башкарма комитеты органнарына мондый органнарның статусын билгеләүче хокукый актлар нигезендә йөкләргә мөмкин.

Юридик затларга, шәхси эшмәкәрләргә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, тикшерүләр оештыру һәм уздыру белән бәйлә мөнәсәбәтләргә карата «Россия Федерациясендә дәүләт контроле (күзәтчелеге) һәм муниципаль контроль турында» 2020 елның 31 июлендәге 248-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

VI НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ОРГАННАРЫ

48 нче статья. Жирлек ревизия комиссиясе

1. Жирлекнең референдум комиссиясе Жирлек Советы тарафыннан төзелә.
2. Ревизия комиссиясен оештыру һәм аның эшчәнлеген тәртібе Жирлек жирлегендә билгеләнә.

Федеральный закон от 06.10.2003 N 131-ФЗ

Статус: Гамәлдәге редакция (гамәлдә булган 30.05.2023)"2003 елның 06 октябрендәге N 131-ФЗ "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында"

Кодекс РФ от 31.07.1998 N 145-ФЗ

Статус: Россия Федерациясе Бюджет кодексы, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясендә башка норматив хокукый актлары, муниципаль хокукый актлар белән гамәлдәге редакция (21.05.2023 гамәлдә). Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртіптә ревизия комиссиясе эшчәнлеген хокукый жайга салу Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

VII НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

49 нчы статья. Юридик зат хокукына ия жирле үзидарә органнары

Федераль закон һәм әлегә Устав нигезендә юридик затның хокуклары белән Жирлек Башкарма комитетына бирелә.

50 нче статья. Жирле үзидарә органнары юридик затлар буларак

1. Жирлек исеменнән мөлкәти һәм башка хокуклар һәм бурычлар алырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясарга мөмкин Жирлек башлыгы.

2. Жирлекнең Башкарма комитеты идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль учреждение булып тора һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртіптә юридик зат буларак дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

51 нче статья. Эшчәнлекне финанс белән тәмин итү жирле үзидарә органнары

1. Жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәмин итү Жирлек бюджетының үз керемнәре исәбеннән генә гамәлгә ашырыла.

2. Дәүләт хакимияте органнары һәм (яисә) жирле үзидарә органнары тарафыннан үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле рәвештә барлыкка килгән чыгымнарны финанслау йөкләмәләре гражданга рөхсәт ителми";

VIII НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНЫҢ ҺӘМ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРНЫ БИЛӘҮЧЕ БАШКА ЗАТЛАРНЫҢ СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘРЕ

52 нче статья. Жирлек башлыгы эшчәнлеген социаль һәм башка гарантияләре, даими нигездә эшләүче

1. Даими нигездә эшләүче Жирлек башлыгына түбәндәгеләр гарантияләне:

1) вазыйфай вәкаләтләрен үтәүне тәмин итә торган эш шартлары муниципаль хокукый актлар нигезендә;

2) жирле бюджет, Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән тулысынча яисә өлешчә финанслана торган жирле үзидарә органнарының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең һәм оешмаларның вазыйфай затлары тарафыннан салымнарны һәм мәжбүри түләүләрен түләү буенча ташламаларга ия йә жирле үзидарә органнарын һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарын гамәлгә куючылар буларак, жирлек территориясендә урнашкан органнары

законнар нигезендә кабул итү хокукы;

3) Жирлекнең жирле үзидарә органнары кабул иткән хокукый актларга тоткарлыксыз керү хокукы;

4) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча вәкаләтләрне үтәү өчен кирәкле, жирлек территориясендә урнашкан жирле үзидарә органнарыннан, ә федераль законнарда каралган барлык милек рәвешләрендәге оешмалардан, ижтимагый берләшмәләрдән һәм аларның вазыйфай затларыннан муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә мәгълүмат һәм материаллар алу хокукы;

5) үз вакытында һәм тулы күләмдә акчалата бүләкләү алуға хокук;

6) эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылығын билгеләү, ял көннәрен һәм эш көне булмаган бәйрәм көннәрен, шулай ук ел саен түләп торган төп һәм өстәмә отпускларны бири белән тәмин ителә торган ял;

7) медицина хезмәте күрсәтү һәм аның гаилә әгъзаларын, шул исәптән Жирлек башлыгы пенсиягә чыкканнан соң;

8) муниципаль вазыйфа заты биләгән чорда яисә аны туктатканнан соң авыру очрагында яисә хезмәткә сәләтне югалткан очракта мәжбүри дәүләт социаль иминләштерүе, әмма ул вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә яңалары;

9) Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда пенсия белән тәмин итү, шулай ук жирлек башлыгының гаилә әгъзаларын, вазыйфай вәкаләтләрен үтәүгә бәйле рәвештә башланган үлем очрагында, федераль законнар нигезендә пенсия белән тәмин итү;

10) федераль законнарда һәм муниципаль хокукый актларда билгеләнгән очрактарда, тәртиптә һәм шартларда аның вазыйфай вәкаләтләрен үтәүгә бәйле рәвештә көч кулланудан, янаулардан һәм башка хокук булмаган гамәлләрдән яклау;

11) хезмәт командировкаларына бәйле чыгымнарны каплау;

12) үз вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда транспорт хезмәте күрсәтү, шулай ук биләгән вазыйфага муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә карап, хезмәт максатларында шәхси транспорттан файдаланган өчен компенсация.

13) муниципаль хокукый актларда билгеләнгән вәкаләтләр туктатылуға бәйле рәвештә башка түләүләр.

2. Жирлек башлыгының шушы Уставы нигезендә хезмәт өчен түләү айлык акчалата бүләкләү рәвешендә башкарыла. Даими нигездә эшләүче Жирлек башлыгына, Татарстан Республикасы норматив актларында башкасы каралмаган очракта, муниципаль хокукый актлар белән айлык акчалата бүләкләүдән тыш, өстәмә рәвештә түләүләр билгеләнә.

3. Даими нигездә эшләүче Жирлек башлыгына биләгән вазыйфасын һәм акчалата бүләкләүне саклап, еллык түләүле отпуск бирелә.

Даими нигездә эшләүче Жирлек башлыгының еллык түләүле ялы төп һәм өстәмә түләүле отпусктан тора.

Даими нигездә эшләүче Жирлек башлыгына ел саен 30 календарь көн дәвамлылығы белән төп түләүле отпуск бирелә.

Тиешле еллар эшләгән өчен еллык өстәмә түләүле отпускның дәвамлылығы, даими нигездә эшләүче Жирлек башлыгы муниципаль вазыйфаны, муниципаль хезмәт вазыйфасын биләгән һәр ел өчен календарь көн, шулай ук дәүләт вазыйфасын һәм дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын биләгән өчен бер календарь көн исәбенән исәпләнә. Еллык төп түләүле отпускның һәм тиешле еллар эшләгән өчен еллык өстәмә түләүле отпускның гомуми дәвамлылығы даими нигездә эшләүче Жирлек башлыгы өчен 45 календарь көннән артмаска тиеш.

Еллык түләүле отпуск өлешләр буенча бирелергә мөмкин, шул ук вакытта отпускның бер өлеше озынлыгы 14 календарь көннән дә ким булмаска тиеш.

4. Даими нигездә эшләүче жирлек башлыгының вәкаләтләре чоры гомуми хезмәт стажына, шулай ук дәүләт граждан хезмәте стажына, муниципаль хезмәт стажына, законнар нигезендә белгечлек буенча эш стажына кертелә.

5. Даими нигездә эшләүче Жирлек башлыгына үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен жиһазлар һәм элемент чаралары белән жиһазландырылган хезмәт бинасы бирелә, шулай ук әлеге Устав нигезендә билгеләнә торган аларның эшчәнлеген башка гарантияләре билгеләнергә мөмкин.

башка вазыйфай затлар

1. даими булмаган нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы Халык жирлеге Советы депутатына, башка вазыйфай затларга бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр билгеләнә.

2. Үзләренен вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыру өчен Жирлек Советы депутаты дәвамлылыгы аена ике һәм алты эш көненнән кимрәк булган чорга эш (вазыйфа) урынын саклап калу гарантияләне.

54 нче статья. Жирлек башлыгының, Жирлек Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының, аларны жинаять яисә административ жаваплылыкка жәлеп иткәндә, тоткарлаганда, кулга алганда, тентүгә, сорау алганда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылу хокукларын гарантияләү, шулай ук алар биләгән торак һәм (яисә) хезмәт урыны, аларның багажы, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар тарафыннан файдаланыла торган элемент чаралары язышуларына карата оператив-эзләнү чаралары үткәргәндә федераль законнар белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы депутаты федераль закон нигезендә әйтелгән фикер, тавыш биргәндә чагылдырылган позиция, Жирлек башлыгы статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аның вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң, жинаять яисә административ жаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә Жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында кимсетүләр, яла ягу яисә федераль законда каралган башка хокук бозуларга жибәрелгән очракларга кагылмый.

IX НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ

55 нче статья. органнарның һәм вазыйфай затларның жаваплылыгы жирле үзидарә

Жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфай затлары Жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында федераль законнар нигезендә жаваплы булалар.

56 нче статья. Халык алдындагы Жирлек Советы депутатларының жаваплылыгы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән Жирлек башлыгының, халык алдында жаваплылыгы аны сайлаган халыкның ышанычын югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

2. Халыкның ышанычын югалткан Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлыгы, Жирлек халкы тарафыннан билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

57 нче статья. Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларның жаваплылыгы Дәүләт алдындагы авыллар

Федераль закон нигезендә Жирлек Советының һәм Жирлек башлыгының дәүләт алдындагы жаваплылыгы алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнарны, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм әлеге Уставны бозган очракта, шулай ук жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә гамәлгә ашырмаган очракта, тиешле суд карары нигезендә башлана.

Әгәр дә жирлек Советы Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль конституцион законнарга, федераль законнарга, Конституциягә, Татарстан Республикасы законнарына, жирлек уставына каршы килә торган норматив хокукый акт кабул иткән булса, ә жирлек Советы суд карары үз көченә кергән көннән алып өч ай дәвамында яисә суд карары белән каралган башка срок дәвамында үз вәкаләтләре чикләрендә суд карарын үтәү буенча чаралар күрмәгән булса, шул исәптән тиешле норматив хокукый акт, Татарстан Республикасы башлыгы (Рәис) (Татарстан

Республикасы дәүләт хакимиятенен югары башкарма органы житәкчесе) әлеге карарны үтәмәү фактын билгеләгән суд карары үз көченә кәргәннен соң бер ай эчендә Татарстан Республикасы Дәүләт Советына торак пункт Советын тарату турында Татарстан Республикасы законы проектын кәргә.

Жирлек Советы вәкаләтләре аны тарату турында Татарстан Республикасы законы үз көченә кәргән көннен туктатыла.

58 нче статья. Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларның жаваплылыгы Физик һәм юридик затлар алдына күчеп утырулар

Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының жаваплылыгы физик һәм юридик затлар алдындагы жирлекләр федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

59 нчы статья. Дәүләт каршындагы Жирлек башлыгының жаваплылыгы

1. Татарстан Республикасы башлыгы (Рәис) Жирлек башлыгы вазыйфасыннан баш тарту турында хокукый акт чыгара түбәндәге очрақларда:

1) әгәр мондый каршылыклар тиешле суд тарафыннан билгеләнгән булса, Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль конституциячел законнарда, федераль законнарда, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына, Жирлек Уставына каршы килә торган норматив хокукый актны жирле үзидарәнен күрсәтелгән вазыйфай заты тарафыннан суд карары үз көченә кәргән көннен алып ике ай эчендә яки суд карары белән каралган башка срок үз вәкаләтләре чикләрендә суд карарын үтәү буенча чаралар кабул ителмәгән булса;

2) жирле үзидарәнен күрсәтелгән вазыйфай заты тарафыннан кеше һәм граждан хокукларын һәм ирекләрен бозуга китерерлек норматив булмаган гамәлләр кылу, Россия Федерациясенә территорияль бөтенлеген, Россия Федерациясенә милли иминлеген һәм аның оборона мөмкинлеген, Россия Федерациясенә хокукый һәм икътисадый киңлеген бердәмлеген, максатчан билгеләнеше, бюджет кредитлары булган бюджетара трансфертларны максатчан файдаланмау, Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан алынган бюджетара трансфертлар, бюджет кредитлары бирү шартларын бозу, әгәр бу тиешле суд тарафыннан билгеләнгән булса, ә күрсәтелгән вазыйфай зат суд карарын башкару буенча үз вәкаләтләре чикләрендә кабул ителмәгән булса.

2. Татарстан Республикасы Башлыгы (Рәис) Жирлек башлыгы вазыйфасыннан ваз кичү турында хокукый акт чыгара торган срок күрсәтелгән актны бастырып чыгару өчен кирәкле соңгы суд карары үз көченә кәргән көннен кимендә бер ай була алмый һәм әлеге суд карары үз көченә кәргән көннен алып алты айдан арта алмый.

3. Татарстан Республикасы Башлыгы (Рәис) вазыйфасыннан баш тарту турында хокукый акт чыгарылган Жирлек башлыгы әлеге хокукый актка рәсми басылып чыккан көннен алып 10 көн эчендә суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

Суд шикаятьне карарга һәм карар аны биргән көннен соң 10 көннен дә соңга калмыйча кабул итәргә тиеш.

60 нчы статья. Жирлек башлыгының отставкага китүе

1. Жирлек Советы "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрәндә 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә жирлек башлыгын Жирлек Советы депутатлары инициативасы буенча яисә Татарстан Республикасы башлыгы (Рәис) инициативасы буенча (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенен югары башкарма органы житәкчесе) отставкага жиберергә хокуклы.

2. Жирлек башлыгын отставкага жиберү өчен түбәндәгеләр нигез була:

1) Жирлек башлыгының "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрәндә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешенә 2 һәм 3 пунктларында каралган нәтижеләргә китергән (йогынты ясаган) карарлары, гамәлләре (гамәл кылмавы);

2) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда, башка федераль законнарда, әлегә Уставта каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыру һәм (яисә) жирле үзидарә органнары тарафыннан жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары тарафыннан тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү буенча бурычларын өч ай дәвамында һәм аннан артык вакыт дәвамында үтәмәү;

3) Жирлек Башлыгы эшчәнлегенә Жирлек Советы тарафыннан аның Жирлек Советы алдындагы еллык хисабы нәтижеләре буенча канәгатьләнерлек бәя бирелмәгән, ике тапкыр бирелгән

4) «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп торыу турында» 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлар (кертемнәр) булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны, бурычларны үтәмәү;

5) Жирлек Башлыгы, Жирлек Башкарма комитеты, Жирлекнең башка органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары һәм аның ведомствосындагы оешмалары тарафыннан кеше һәм гражданның хокуклары һәм ирекләре тигезлегенә дәүләт гарантияләрен раса, милләт, тел, дингә һәм башка шартларга бәйлә рәвештә бозуның, раса, милли, тел яисә дини тартым билгеләре буенча хокукларны һәм дискриминацияне кертү, әгәр бу милләтара һәм динара татулыкны бозуга китерсә һәм милләтара (этникара) һәм конфессияара конфликтлар барлыкка килүгә ярдәм итсә.

3. Жирлек башлыгын отставкага чыгару турында Жирлек Советы депутатлары инициативасы. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтен өчүсү алга чыгарып, Халык санын билгеләү хакындагы Жирлек Советына кертелә торган мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә. Күрсәтелгән мөрәжәгать Жирлек Советының Жирлек Башлыгын отставкага чыгару турындагы карары проекты белән бергә кертелә. Әлегә инициативаны тәкъдим итү турында Жирлек Башлыгы һәм Татарстан Республикасы башлыгы(Рәис) (Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте югары башкарма органы житәкчесе) Жирлек Советына әлегә мөрәжәгать кертелгән көннән соң икенче көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

4. Поселение башлыгын отставкага чыгару турында Жирлек Советы депутатлары инициативасын карау Татарстан Республикасы Башлыгы (Рәис) фикерен исәпкә алып (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә югары башкарма органы житәкчесе) гамәлгә ашырыла.

5. Әгәр Жирлек Башлыгын отставкага жибәрү турындагы жирлек Советы депутатлары инициативасын караганда жирле үзидарә органнары тарафыннан жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен һәм Жирлек Башлыгының нәтижеләргә китергән карарларын, гамәлләрен (гамәлсезлеген) гамәлгә ашыруны тәмин итүгә кагылышлы мәсьәләләрне карау күздә тотыла икән, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешендәгә 2 һәм 3 пунктларында каралган жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карар Татарстан Республикасы башлыгы (Рәис) (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә югары башкарма органы житәкчесе) ризалыгы белән генә кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Башлыгын отставкага чыгару турында Татарстан Республикасы Башлыгы (Рәис) инициативасы (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә югары башкарма органы житәкчесе) Жирлек Советының тиешле карары проекты белән бергә Советка тапшырыла торган мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә. Жирлек башлыгының әлегә инициативасын күрсәтү турында Жирлек Советына күрсәтелгән мөрәжәгать кертелгән көннән иртәгесеннән дә соңга калмыйча хәбәр итә.

7. Жирлек башлыгын отставкага чыгару турында Татарстан Республикасы Дәүләт Советы яки Татарстан Республикасы башлыгы(Рәис) (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә югары башкарма органы житәкчесе) депутатлары инициативасын карау тиешле мөрәжәгать кертелгән көннән бер ай эчендә Жирлек Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Жирлек башлыгын отставкага чыгару турында Жирлек Советы карары, әгәр аның өчен Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе тавыш бирсә, кабул ителгән дин санала.

9. Жирлек башлыгын отставкага чыгару турындагы карарны Жирлек Советы утырышында рәислек итүче депутат имзалый.

10. Жирлек башлыгы Жирлек Советы утырышында катнашкан очракта, анда аны отставкага чыгару турындагы мәсьәлә карала, күрсәтелгән утырыш моңа Жирлек Советы депутаты рәислегендә уза.

11. Жирлек Башлыгын отставкага чыгару турында Совет карары каралганда һәм кабул ителгәндә түбәндәгеләр тәэмин ителергә тиеш:

1) аларга тиешле утырышны үткәрү датасы һәм урыны турында алдан хәбәр итү, шулай ук жирлек Советы депутатларының яисә Татарстан Республикасы башлыгы (Рәис)(Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте югары башкарма органы житәкчесе) мөрәжәгәте һәм жирлек Советының аны отставкага жибәрү турындагы карары проекты белән танышу;

2) отставкага китү өчен нигез буларак күрсәтелә торган шартларга бәйле рәвештә. Совет депутатларына аңлатма бирү мөмкинлеге бирү.

12. Жирлек Башлыклары аны отставкага чыгару турында Жирлек Советы карары белән риза булмаган очракта, ул үзенә аерым фикерен язма рәвештә баян итәргә хокуклы.

13. Жирлек башлыгын отставкага чыгару турында Жирлек Советы карары кабул ителгән көннән соң биш көннән дә соңга калмыйча рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Жирлек башлыгы язма рәвештә аны отставкага чыгару мәсьәләсе буенча үзенә аерым фикерен белдергән очракта, ул Жирлек Советы карары белән бер үк вакытта бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

14. Әгәр жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы Татарстан Республикасы башлыгы (Рәис) яки Жирлек Советы депутатларының инициативасы Жирлек Советы тарафыннан кире кагылган булса, жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы мәсьәлә жирлек советы утырышы уздырылганнан соң ике айдан да иртәрәк түгел, әлеге мәсьәлә каралган Жирлек Советы утырышы уздырылганнан соң кабат каралырга мөмкин.

15. Жирлек советы аны отставкага чыгару турында карар кабул иткән Жирлек башлыгы күрсәтелгән карарга шикаять бирү турындагы гариза белән мондый карар рәсми басылып чыккан көннән соң 10 көн эчендә судка мөрәжәгать итәргә хокуклы.

Суд гаризаны карарга һәм карарны гариза биргән көннән соң 10 көннән дә соңга калмыйча кабул итәргә тиеш.

61 нче статья. Ышаныч югалуга бәйле рәвештә, муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфадан азат итү)

1. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә муниципаль вазыйфа биләүче зат, ышаныч югалуга бәйле рәвештә, эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:

1) мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча зат тарафыннан чаралар күрү, аны яклавы ул булган;

2) үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре хакында белешмәләрне тапшырмау яки белә торып дәрәжә булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшыру;

3) затның, Федераль законда билгеләнгән очрактардан тыш, коммерция оешмасы белән идарә итү органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) зат тарафыннан эшкуарлык эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

5) әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүе яки Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, коммерциягә нигезләнмәгән, дәүләтнеке булмаган чит ил оешмаларының идарә органнары, попечительлек һәм күзәтчелек советлары, башка органнары һәм аларның Россия Федерациясе территориясендә эш итүче структур бүлекчәләре составына керергә».

2. Үзенең буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтна китерә торган яисә китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынуы барлыкка килү турында билгеле булган муниципаль вазыйфаны биләүче зат ышанычын югалтуга бәйле рәвештә эштән чыгарылырга (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш, муниципаль вазыйфаны биләүче зат муниципаль вазыйфаны үтәмәгән очракта, яклар конфликтын булдырмау һәм (яисә) жайга салу буенча чаралар.

Х НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

62 нче статья. Жирлек муниципаль хокукый актлары системасы

1. Жирлек муниципаль хокукый актлары системасына түбәндәгеләр керә:

- 1) Жирлек Уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;
- 2) Жирлек Советының норматив һәм башка хокукый актлары;
- 3) әлеге Уставта каралган Жирлек башлыгының, Жирлек Башкарма комитетының һәм жирле үзидарәнен башка органнарының һәм вазыйфай затларының хокукый актлары.

2. Жирлекләр Уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукый актлар системасында иң югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарә органнары һәм вазифай затлары тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукый актлар жирлекнең бөтен территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актларны үтәмәгән өчен гражданның, оешмалар житәкчеләре, дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфай затлары федераль законнар нигезендә жаваплы булалар һәм

- 5. Жирлекләрнең муниципаль хокукый актлары каршылык күрсәтәргә тиеш түгел.

Конституция Республика Татарстан 06.11.1992

Статус: Татарстан Республикасы Конституциясенә гамәлдә булмаган редакциясе. Татарстан Республикасы законнарына, башка норматив хокукый актларына.

6. Муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлдә булуы тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә вазыйфай затлары тарафыннан, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән очракта йә күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфай затларның - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнен вазыйфай затларының вәкаләтләре исемлеге үзгәргән очракта, муниципаль хокукый актның гамәлдә булуын туктатып тору вакытына тиешле муниципаль хокукый актны кабул итү (бастырып чыгару) яисә туктатып тору вакытына, шулай ук суд тарафыннан туктатылырга мөмкин: ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала торган өлешендә - тиешенчә Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы йә Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы тарафыннан гамәлгә ашырылырга тиеш.

6.1. Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар, эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыруны нигезсез кыенлаштыра торган нигезләмәләренә ачыклау максатларында, тиешле Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә экспертиза узарга мөмкин;

6.2. Муниципаль норматив хокукый актларда эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлекне гамәлгә ашыруга һәм аларның үтәлешен бәяләүгә бәйле булган мәжбүри таләпләрне куллануны билгеләү һәм бәяләү тәртибе муниципаль контроль кысаларында административ жаваплылыкка тарту, лицензияләр һәм башка рөхсәтләр, аккредитацияләр бирү, бәяләүнең һәм экспертизаның башка рәвешләре (алга таба - мәжбүри таләпләр) муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән мәжбүри таләпләрне билгеләү һәм бәяләү принципларын исәпкә алып билгеләнә.

7. Муниципаль берәмлек статусын билгеләү турында Татарстан Республикасының яна законы үз көченә кәргәнчә гамәлгә яраксыз дип табылган муниципаль берәмлек статусын билгеләү турында Татарстан Республикасы законы карары буенча суд карары закон көченә кәргәнчә кабул ителгән күрсәтелгән муниципаль берәмлекнең муниципаль хокукый актларын суд тәртибендә гамәлгә яраксыз дип тану яисә әлеге муниципаль хокукый актларны юкка чыгару өчен нигез була алмый.

63 нче статья. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһмияттеге мәсьәләләрне гражданнар тарафыннан турыдан-туры жирле референдумда белдерелгән халыкның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән хәл ителә.

2. Әгәр халыкның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль хокукый акт кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителсә, Жирлек Советы яисә Күрсәтелгән актны кабул итү (бастырып чыгару) компетенциясенә керә торган Жирлек Башлыгы референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән алып 15 көн эчендә тиешле муниципаль хокукый актны эзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Халыкны турыдан-туры ихтыяр итү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу Жирлек Советының чакыртып алу яисә вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату өчен нигез була.

64 нче статья. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләрне үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:

1) Жирлек Советы - Жирлек Советы карарлары;
2) Жирлек башлыгы - Жирлек башлыгының карарлары һәм күрсәтмәләре, Жирлек Башкарма комитетының карарлары һәм күрсәтмәләре.

* 2. Жирле үзидарәнең башка вазыйфай затлары Жирлекләр үзләренә статусын билгеләүче әлеге Уставада, башка муниципаль хокукый актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

65 нче статья. Муниципаль хокукый актларны эзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары Жирлек Башлыгы, Жирлек Советы депутатлары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициатив төркемнәре, прокурор, аны алып бару мәсьәләләре буенча жирлекнең Ревизион комиссиясе тарафыннан кертеләргә мөмкин.

2. Прокурор, үз вәкаләтләрән гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге норматив хокукый актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә, жирле үзидарә органнарына үзгәрешләр турында, өстәмәләр турында, муниципаль норматив хокукый актларны юкка чыгару яисә кабул итү турында тәкъдимнәр кертәргә хокуклы.

3. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга теркәлә торган документларның исемлеге һәм формасы тиешенчә Жирлек Советы Регламенты һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектлары өчен яңа таләпләр билгели торган яисә муниципаль норматив хокукый актларда элек каралган мәжбүри таләпләрне үзгәртә торган муниципаль норматив хокукый актлар проектлары, инвестиция эшчәнлегә субъектлары өчен бурычлар, тиешле муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары тарафыннан Татарстан Республикасы законы нигезендә билгеләнгән тәртиптә жайга салу йогынтысы бәяләнергә мөмкин, моңа түбәндәгеләр керми:

1) Жирлек Советының жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүче, үзгәртүче, туктатып торучы, юкка чыгаручы норматив хокукый актлары проектлары;

2) бюджет хокук мөнәсәбәтләрән жайга сала торган Жирлек Советының норматив хокукый актлары проектлары.

3) гадәттән тыш хәлләр режимы гамәлдә булган чорда табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрне бетерү максатларында эшләнгән норматив хокукый актлар проектлары.

Муниципаль норматив хокукый актлар проектларының жайга салу йогынтысын бәяләү эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектлары өчен артык бурычлар, тыюлар һәм чикләүләр кертә торган яисә аларны кертүгә этәрә торган нигезләмәләрне, шулай ук эшқуарлык һәм башка икътисадый эшчәнлек субъектларының һәм жирле бюджетларның нигезләнмәгән чыгымнарын барлыкка китерүче нигезләмәләрне ачыклау максатларында уздырыла.

66 нчы статья. Жирлек Советының хокукий актлары

1. Үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Жирлек Уставы тарафыннан кертелгән мәсьәләләр буенча Жирлек Советы Жирлек территориясендә башкару өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели торган карарлар, Жирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар, шулай ук Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм аның компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Жирлек Уставы белән кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели торган Жирлек Советы карарлары, әлеге Федераль закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

Жирлек Советы кабул иткән карарлар Жирлек Башлыгына кул кую һәм халыкка житкерү өчен 10 көн дәвамында жибәрелә.

3. Жирле салымнарны һәм жыйымнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм бетерүне, Жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан Жирлек Советы карарлары Жирлек башлыгы инициативасы белән яисә аның бәяләмәсе булганда гына Жирлек Советы каравына кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә аларга Жирлек Советы Уставында билгеләнгән тәртиптә утыз көн эчендә Жирлек Советына тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына Жирлек Башлыгы тарафыннан алар кабул ителгән көннән алып өч көн эчендә имза салына һәм әлеге Устав билгеләгән тәртиптә халыкка житкерелә.

67 нче статья. Жирлек Башлыгының хокукий актлары

Жирлек Башлыгы законнарда, әлеге Уставта, Жирлек Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар һәм боерыклар, шулай ук жирлекнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләре һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча Жирлек Башкарма комитеты карарлары чыгара, шулай ук Жирлек Башкарма комитетының жирлек башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча боерыклары.

Жирлек Башлыгы "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә аның компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча хокукий актлар чыгара.

68 нче статья. Басып чыгару (халыкка житкерү) һәм керү тәртибе муниципаль хокукий актлар аркасында

1. Жирлек Советы карарлары, әгәр карар үзе башканы билгеләмәсә, Жирлек Башлыгы тарафыннан имзаланганнан соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Салымнар һәм жыйымнар турында Жирлек Советының хокукий актлары үз көченә керә. Жирлек Советының әлеге Уставны кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарлары Федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек Башлыгының, жирле үзидарәнән башка вазыйфай затларының хокукий актлары, әгәр актлар үзләре тарафыннан башкасы билгеләнмәгән булса, аларны имзалаган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль норматив хокукий актлар, кеше һәм гражданның хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы, нигез салучы булып торган оешмаларның хокукий статусын билгеләүче, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләр рәсми рәвештә басылып чыкканнан соң (халыкка игълан ителгәннән соң) үз көченә керә.

Жирле үзидарә органнары арасында төзелгән муниципаль хокукий актны яисә килешүне рәсми бастырып чыгару аның тулы текстын тиешле Жирлектә таратыла торган вакытлы матбугат басмасында беренче бастырып чыгару булып санала.

Муниципаль хокукий актларны һәм килешүләренә рәсми рәвештә бастырып чыгару (халыкка житкерү) өчен жирле үзидарә органнары шулай ук чөлтәр басмасын кулланырга хокукты. Рәсми чөлтәр басмасында тулы текст басылып чыккан (урнаштырылган) очракта, матбугат басмасында

аның күләмле график һәм таблица рәвешендәге кушымталары китерелмәскә мөмкин.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары: исеме, аңа имза салу датасы (Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен - шулай ук аны Жирлек Советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукый актың имзалаган вазыйфаи зат исеме булырга тиеш.

5. Жирлекнең бюджет турындагы карары, аның үтәлеше турындагы хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турындагы карар, Жирлек Советы Регламенты, Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукый актлар, аларны имзалаган көннән алып жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. моңа федераль закон белән таратылуы чикләнгән бөлешмәләр булган муниципаль хокукый актлар яисә аларның аерым нигезләмәләре керми.

6. Муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү турында, Жирлек Советы депутатын үзгәртү, үзгәртеп кору, Жирлек башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләсе буенча шулай ук норматив булмаган хокукый актлар һәм законнар нигезендә башка актлар һичшиксез рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукый актың реквизитлары күрсәтелә.

9. Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) юлы белән гамәлгә ашырыла:

- Жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган басма массакуләм мәгълүмат чараларында йә Жирлек территориясендә таратыла торган башка басма массакуләм мәгълүмат чараларында хокукый акт текстын бастырып чыгару. Хокукый акт текстын башка басма массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарганда әлеге бастырып чыгаруның рәсми булуы хакында тамга булырга тиеш;

- Жирлекнең халыкка хокукый акт текстын үзәкләштерелгән тәртиптә тарату (тарату):

- хокукый акт текстын авыл жирлеге территориясендә махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру. Күрсәтелгән стендлар һәм аларның урнашу урыннары саны Жирлек Советы тарафыннан раслана һәм Жирлек гражданны муниципаль хокукый акт тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

- "Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматларының рәсми порталында" урнаштыру (бастырып чыгару) (PRAVO.TATARSTAN.RU).

10. Муниципаль хокукый акты бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) массакуләм мәгълүмат чарасының чыгу датасы яки тиешле акты халыкка житкерү датасы турында бөлешмәләр күрсәтелергә тиеш, алар актың жибәрә башлау (тарату) датасына яки аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры килергә тиеш.

11. Жирле үзидарә органнарының муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең хокукый статусын билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар Татарстан Республикасы норматив хокукый актларының бердәм банкына кергү өчен Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына жирлек Башлыгы тарафыннан жибәрелә.

Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданныр жыенында) кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән, Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

69 нчы статья. Муниципаль хокукый актларны бетерү һәм аларның гамәлдә булуын туктатып тору

1. Муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлдә булуы тиешле муниципаль хокукый актың кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән очракта йә күрсәтелгән органнарының яисә вазыйфаи затларының - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының вәкаләтләре исемлеге үзгәргән очракта, муниципаль хокукый актың гамәлдән чыгару яисә туктатып тору вакытына тиешле муниципаль хокукый актың

кабул итү (бастырып чыгару) кертелгән, шулай ук суд тарафыннан; ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала торган өлешендә - Россия Федерациясә дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы) тарафыннан (Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органы) үзгәртелергә мөмкин.

Норматив характердагы булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнәң вазыйфай заты тарафыннан Россия Федерациясә Президенты каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилнен эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкиле тарафыннан бирелгән тиешле күрсәтмә алынган очракта кичекмәстән туктатылып тора. Бирелгән күрсәтмәнәң үтәләше турында жирле үзидарәнәң башкарма-күрсәтмә органнары яисә жирле үзидарәнәң вазыйфай затлары Россия Федерациясә Президенты каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә жирле үзидарәнәң вәкиллеке органнарына алар карар кабул иткән көннен алып өч көннен дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

2. Муниципаль берәмлек статусын билгеләү турында Татарстан Республикасының яңа законы үз көченә кәргәнчә гамәлгә яраксыз дип табылган муниципаль берәмлек статусын билгеләү турында Татарстан Республикасы законы карары буенча суд карары закон көченә кәргәнчә кабул ителгән күрсәтелгән муниципаль берәмлекнен муниципаль хокукый актларын суд тәртибендә гамәлгә яраксыз дип тану яисә әлегә муниципаль хокукый актларны юкка чыгару өчен нигез була алмый.

70 нче статья. Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре эчтәлегә

1. Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре Жирлек Советы тарафыннан раслана.
2. Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре түбәндәге мәсьәләләренә жайга сала ала:
  - 1) гомуми файдаланудагы территорияләренә тоту һәм мондый территорияләрдән файдалану тәртибе;
  - 2) фасадларның тышкы төре һәм биналарның, корылмаларның киртәләү конструкцияләре;
  - 3) төзекләндерү элементларын проектлау, урнаштыру, тоту һәм торгызу, шул исәптән жир эшләрен башкарганнан соң;
  - 4) Жирлек территориясен яктыртуны оештыру, биналарны, корылмаларны архитектура яктыртуны да кертәп;
  - 5) торақ пунктлар чикләрендә урнашкан газларны, чәчәклекләренә һәм үләнчел үсемлекләр биләгән башка территорияләренә төзү, тоту, торгызу һәм саклау тәртибен кертәп, жирлек территориясен яшелләндерүне оештыру;
  - 6) Жирлек территориясендә мәгълүмат урнаштыру, шул исәптән урам исемнәре һәм йорт номерлары, вывескалар белән күрсәткечләр урнаштыру;
  - 7) балалар һәм спорт мәйданчыкларын, хайваннарны, парковкаларны (парковка урыннарын), кече архитектура рәвешләрен урнаштыру һәм тоту;
  - 8) жәяүлеләр өчен коммуникацияләр, шул исәптән тротуарлар, аллеялар, юллар, сукмаклар оештыру;
  - 9) күрсәтелгән территориядә инвалидларның һәм халыкның башка аз мобильле төркемнәренәң тоткарлыксыз хәрәкәт итүен тәмин итү максатларында жирлек территориясә төзелешен;
  - 10) Жирлек территориясен жыештыру, шул исәптән кышкы чорда;
  - 11) яңгыр сулары агып төшүне оештыру;
  - 12) жир эшләрен уздыру тәртибе;
  - 13) якындагы территорияләр эчтәлегендә биналар, төзелешләр, корылмалар, корылмалар, жир кишәрлекләре (мондый йортлар чикләрендә төзелмәгән яисә төзелмәгән күпфатирлы йортлардагы урыннарның милекчеләреннән һәм (яисә) башка законлы хужаларыннан тыш) катнашу, шул исәптән финанс, милекчеләре һәм (яисә) башка законлы хужалары;
  - 14) Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртип нигезендә якындагы территорияләр чикләрен билгеләү;
  - 15) Жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү;
  - 16) Жирлек территориясен төзекләндерү чараларын гамәлгә ашыруда гражданның һәм оешмаларның катнашу тәртибе;

3. Татарстан Республикасы Законы белән, аерым муниципаль берәмлекләреннән табигать-климат, географик, социаль-икътисадый һәм башка үзенчәлекләреннән чыгып, Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре белән жайга салына торган башка мәсьәләләр каралырга мөмкин.

XI НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТЕ

71 нче статья. Жирлекнең муниципаль хезмәте

Муниципаль хезмәт - хезмәт шартнамәсе (контракты) төзү юлы белән биләнә торган муниципаль хезмәт вазыйфаларында даими нигездә гамәлгә ашырыла торган гражданның һөнәри эшчәнлеге.

Жирлектә муниципаль хезмәтне гамәлгә ашыру мәсьәләләре федераль закон, Татарстан Республикасы законы, Жирлек Советы һәм жирле үзидарә органнарының башка норматив хокукый актлары белән расланган Жирлек муниципаль хезмәте турындагы Нигезләмә белән жайга салына.

XII НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

72 нче статья. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

* Жирлекнең икътисади нигезен муниципаль милектәге милек, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең милек хокуклары тәшкил итә.

73 нче статья. Жирлек муниципаль мөлкәте

Жирлек милкендә булырга мөмкин:

- 1) билгеләнгән карарны хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт
- 2) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда, шулай ук жирле үзидарә органнарының аларга 3 өлештә каралган тәртиптә тапшырылган аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт
- 3) Жирлек Советының норматив хокукый актлары нигезендә жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфай затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт.;
- 4) жирле үзидарә органнарына федераль законнар белән хәл итү хокукы бирелгән һәм жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен кирәкле мөлкәт.

Жирлектә әлеге статьяның таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән мөлкәтне үзгәртүгә (мөлкәтнең максатчан билгеләнешен үзгәртүгә) яисә читләштерүгә тиеш. Мондый мөлкәтне читләштерү тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

2. Жирлек милкендә түбәндәгеләргә билгеләнгән мөлкәт булырга мөмкин:

- 1) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда, шулай ук жирле үзидарә органнарының аларга каралган тәртиптә тапшырылган аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт
- 2) жирлекнең, муниципаль хезмәткәрләреннән, муниципаль предприятиеләреннән һәм учреждениеләреннән жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары эшчәнлеген тәмин итү өчен жирлек Советының норматив хокукый актлары нигезендә;
- 3) жирле үзидарә органнарына федераль законнар белән бирелгән һәм жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен.

2.1. Жирлек милкендә Жирлекнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү бусенча вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен кирәкле башка мөлкәт булырга мөмкин.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән башкарма хакимиятнең федераль органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрларын алып баралар.

4. Жирлектә мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очракта, әлеге статьяның 1 - 2.1 өлешләренә таләпләренә туры килми торган очракта, күрсәтелгән мөлкәт милекне яңадан үзгәртәргә (максатчан билгеләнешендәге үзгәртәргә) йә читләштерәргә тиеш. Мондый мөлкәтне читләштерү тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

74 нче статья. Жирлек муниципаль мөлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүлешүне исәпкә алып, жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәткә ия булалар. алардан файдаланалар һәм алар муниципаль мөлкәт белән эш итәләр

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына (Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына), һәм башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр кылырга хокуклы.

75 нче статья. Жирлек муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль мөлкәттән файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан керемнәр Жирлек бюджетына керә.

76 нчы статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлекләр муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, хужалык жәмгыятьләре төзүдә, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципальара оешмалар төзүдә катнаша ала. Муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирлек гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрнең максатларын, шартларын һәм эшчәнлек тәртибен билгели, аларның уставларын раслыйлар, әлеге предприятиеләр һәм учреждениеләр житәкчеләрен вазыйфасына билгеләп куялар һәм вазыйфаларыннан азат итәләр, аларның эшчәнлегә турында Жирлек Уставында каралган тәртиптә хисаплар тыңлыйлар.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек исемнән муниципаль казна учреждениеләренә йөкләмәләре буенча субсидияле жавап бирәләр һәм аларны федераль закон нигезендә билгеләнгән тәртиптә үтәүне тәмин итәләр.

77 нче статья. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләргә, учреждениеләргә һәм оешмаларга карата мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, федераль законда, Татарстан Республикасы законында башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

XIII нче бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

78 нче статья. Жирле бюджетлар

1. Жирлекнең үз бюджеты (жирле бюджет) бар.

2. Жирлек бюджетының состав өлеше буларак муниципаль берәмлекләр булмаган асрым торак пунктларның, башка территорияләренә керемнәре һәм чыгымнары сметалары каралырга мөмкин. Күрсәтелгән катнашмаларны төзү, раслау һәм үтәү тәртибе, жирле үзидарә органнары тарафыннан билгеләнәп куелган таләпләренә үтәп, мөстәкыйль билгеләнә.

3. Жирле бюджет проектын төзү һәм карау, жирле бюджетны раслау һәм үтәү, анын үтөлешен тикшереп тору, жирле бюджетның үтөлеше турында хисапны төзү һәм раслау, билгеләнгән таләпләрне үтәп, жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла.

4. Жирле бюджет проекты, жирле бюджетны раслау турындагы карар, анын үтөлеше турындагы еллык хисап, жирле бюджетны үтәү барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре саны турында квартал саен белешмәләр, аларны акчалата тотуга факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга тиеш.

5. Жирле үзидарә органнары Жирлекләрдә яшәүчеләргә аларны бастырып чыгару мөмкин булмаган очракта күрсәтелгән документлар һәм белешмәләр белән танышу мөмкинлеген тәмин итә.

79 нчы статья. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын төзү, раслау, үтәү һәм анын үтөлешен тикшереп тору жирлекнен жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль гамәлгә ашырыла. Жирлек жирлегенә бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе билгеләнә

Кодекс РФ от 31.07.1998 N 145-ФЗ

Статус: Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән гамәлдәге редакция (21.05.2023 гамәлдә).

2. Жирлекнең бюджетын раслау турында Жирлек Советы карары, анын үтөлеше турында еллык хисап, жирле үзидарә органнары муниципаль хезмәткәрләренә, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә бюджет үтөлеше барышы турында квартал саен белешмәләр, аларны акчалата тотуга факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга тиеш.

3. Жирлек бюджеты проекты өч елга төзелә һәм раслана (чираттагы финанс елы һәм план чоры).

4. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проекты Жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында социаль-иқтисади үсеш фаразы нигезендә төзелә.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты проекты Жирлекнең Башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә һәм срокларда төзелә

Кодекс РФ от 31.07.1998 N 145-ФЗ

Статус: гамәлдә булган редакция (21.05.2023 гамәлдә)"Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Жыенына юлнамасының Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган нигезләмәләренә;

Жирлек салым сәясәтенә төп юнәлешләре һәм бюджет сәясәтенә төп юнәлешләре;

төп юнәлешләр

жирлекнең социаль-иқтисади үсеш фаразына;

озак вакытлы чорга бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразына үзгәрешләр кертү проекты);

муниципаль программаларда (муниципаль программалар проектларында, күрсәтелгән программалар проектларында) Жирлекләр.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турындагы карарда бюджет керемнәренә гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытлыгы, шулай ук билгеләнгән башка күрсәткечләр керә торган бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

8. Жирлек бюджеты турындагы карар белән түбәндәгеләр раслана:

- Жирлек бюджеты керемнәренә баш администраторлары исемлегә;

- Жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакаларының баш администраторлары исемлегә;

бюджет ассигнованиеләрен чыгымнар төрләренә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемнәре) йә чыгымнар төрләре классификациясенә чираттагы финанс елына һәм план чорына, шулай ук бюджетлар чыгымнары классификациясенә

бүлекләре, максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программага карамаган юнәлешләре) төркемнәре (төркемнәре һәм (яисә) максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программага карамаган юнәлешләре) буенча, бюджетлар чыгымнары классификациясенен чираттагы финанс елына һәм план чорына төрләре төркемнәре (төркемнәре һәм төркемнәре) буенча, шулай ук бюджетлар чыгымнары классификациясенен бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бүлү;

чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

бюджет ассигнованиеләрен чираттагы финанс елына һәм план чорына чыгымнарның ведомство структурасында бюджетлар чыгымнары классификациясенен бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм чыгымнар төрләре буенча бүлү;

- ачык норматив йөкләмәләренә үтәүгә жибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренен гомуми күләме;

- чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясә бюджет системасының башка бюджетларына бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

- план чорының беренче елына жирлек бюджеты чыгымнарының шартлы расланган (расланган) чыгымнарының гомуми күләме (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясә бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбенә каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча) план чорының икенче елына жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменнән кимендә 5 проценты күләмендә (Россия Федерациясә бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар хисабына каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), жирлек бюджеты чыгымнарының кимендә 5 проценты күләмендә (Россия Федерациясә бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар хисабына каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), (максатчан билгеләнеше булган);

- чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары;

- чираттагы финанс елыннан һәм план чорының елдан-ел килүче елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиге күрсәтеләп;

- Жирлекләр бюджетының тиешенчә билгеләнгән башка күрсәткечләре

Кодекс РФ от 31.07.1998 N 145-ФЗ

Статус: гамәлдәге редакция (21.05.2023 гамәлдә)"Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, Жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары белән.

9. Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм бюджет проектының икенче ел план чорының параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына Жирлек бюджеты турында карар проекты расланган план чоры бюджеты күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның планлаштырылган чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

Күрсәтелгән бюджетның план чоры параметрларын төгәлләштерү Жирлек жирлегендә түбәндәгеләренә күздә тотала:

чираттагы финанс елына һәм план чорына күчергечнең бюджеты турында карар проектын карау предметы булган күрсәткечләренә төгәлләштерүне раслау;

- бюджет чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыруны яисә киметүне раслау Жирлек яки аңа бюджет чыгымнарының өстәмә максатчан статьялары һәм (яисә) төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен кертү.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта жирлек Советына тәкъдим ителә:

- чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджетының һәм салым сәясәтенен төп юнәлешләре;

- агымдагы финанс елының узган чорыннан соң Жирлекләрнең социаль-икътисадый үсешенен якинча нәтижеләре һәм агымдагы финанс елына Жирлекнең социаль-икътисадый үсешенен көтелә торган нәтижеләре;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең социаль-икътисадый үсеш фаразын;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджетының төп характеристикаларын фаразлау (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты);

- Жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлүнең методикалары (методикалар проектлары) һәм

хисаплары:

- чираттагы финанс елы ахырына һәм план чорының һәр елы ахырына муниципаль бурычның югарыгы чиге;

- агымдагы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;

- Жирлек Советы, ревизия комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән күрсәтелгән органнарның башкарма комитеты белән күрсәтелгән бюджет сметаларына карата каршылыклар барлыкка килгән очракта тапшырыла торган бюджет сметалары проектларын;

- билгеләнгән башка документлар һәм материаллар

Кодекс РФ от 31.07.1998 N 145-ФЗ

Статус: гамәлдә булган редакция (21.05.2023 гамәлдә)"Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав.

Бюджет турында карар проектына бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программада каралмаган юнәлешләре буенча бүлү бюджеты турында карар кабул ителгән очракта, муниципаль программалар паспорты бирелә.

Бюджет турында карар проектын да бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү кушымтасы булмаса, бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта бюджет турындагы карар проектына кушымталар составына кертелә.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү Жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла

Кодекс РФ 31.07.1998 N 145-ФЗ

Статус: Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән гамәлдәге редакция (21.05.2023 гамәлдә).

12. Жирлекнең Башкарма комитеты утырыш Советы каравына чираттагы финанс елына һәм план чорына Халыкның бюджеты турында карар проектын агымдагы елның 15 ноябреннән дә соңга калмыйча кертә.

13. Жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән Жирлек бюджеты турындагы карар проектын карау һәм раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елның 1 гыйнварыннан үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән күрсәткечләргә һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

14. Жирлек бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр башкасы каралмаган булса, финанс елның 31 декабренә кадәр гамәлдә була

Жирлек бюджеты турындагы карар билгеләнгән тәртиптә имзаланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

15. Жирле үзидарә органнары Жирлекләренң бюджетының балансылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурыч дефициты, күләме һәм структурасы, Жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча Татарстан Республикасы законнарының һәм федераль законнарның үтәлешен тәмин итә.

16. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясенә бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

17. Жирлек бюджеты чыгымнары Жирлек бюджетында каралган рәешләрдә гамәлгә ашырыла

18. Дәүләт хакимиятенә федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга билгеләнү, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрактардан тыш, рөхсәт ителми.

19. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре гамәлгә ашырыла

80 нче статья. Муниципальара характердагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итүгә чыгымнар

1. Район составына керүче кешеләр район бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыруга түбәндәге максатларда муниципальара характердагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итүгә субсидияләр күчерәләр:

- гомуми файдаланудагы автомобиль юлларын, күперләргә һәм башка транспорт инженерлык корылмаларын район чикләрендәге торак пунктлар чикләреннән читтә торак

пунктлар, гомуми файдаланудагы автомобиль юлларын, федераль һәм республика әһәмиятендәге башка транспорт инженерлык корылмаларын карап тоту һәм төзү;

- халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм район чикләрендә жирлекләр арасында халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру;

- Район территориясендә йөклелек чорында, бала тапканнан соң һәм бала тапканда хатын-кызларга медицина ярдәме күрсәтү (санитар-авиация ярдәменнән тыш), амбулатор-поликлиника һәм хастаханә учреждениеләрендә беренчел медицина-санитария ярдәме күрсәтү;

- опека һәм попечительлек;

көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыру.

2. Күрсәтелгән бюджетара субсидияләрнең күләме Район Советы карары һәм барлык тиешле жирлекләр өчен бердәй район буенча жирле бюджетлар турында Жирлекләр Советлары карарлары белән бер кешегә йә муниципаль хезмәт күрсәтүләрне кулланучыга исәпләгәндә норматив раслана.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органы Район бюджеты турында Район Советы карарын бюджетара субсидияләрне район бюджетына күчерү өлешендә үтәмәгән очракта, бюджетара субсидияләр суммасы федераль салымнар һәм жьёмнардан, махсус салым режимнарында, жирле бюджетка күчерелгә тиешле салымнардан район Финанс-бюджет палатасы билгеләгән тәртиптә, Россия Федерациясе Финанс министрлыгы билгеләгән гомуми таләпләрне үтәп, алына.

81 нче статья. Жирлекләрнең бюджет тәмин ителешен тигезләү

Жирлек бюджет тәмин ителешен тигезләү таләпләр нигезендә гамәлгә ашырыла

82 нче статья. Жирле үзидарә органнары тарафыннан дәүләт вәкаләтләрне гамәлгә ашыруга жирле бюджетка субвенцияләр бирү

1. Жирле үзидарә органнарына гамәлгә ашыру өчен тапшырылган Россия Федерациясе дәүләт вәкаләтләрне үтәгәндә барлыкка килә торган халыкка чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү жирле бюджетка субвенцияләр бирү юлы белән федераль бюджет акчалары исәбеннән Татарстан Республикасы бюджетыннан гамәлгә ашырыла.

2. Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына гамәлгә ашыру өчен тапшырылган Татарстан Республикасы дәүләт вәкаләтләрне үтәгәндә барлыкка килә торган муниципаль берәмлекләрнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү жирле бюджетка субвенцияләр бирү юлы белән Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла

83 нче статья. Жирле бюджетларга Татарстан Республикасы бюджетыннан бирелә торган субсидияләр, дотацияләр һәм башка бюджетара трансфертлар

1. Жирле үзидарә органнарының жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча вәкаләтләрне үтәгәндә барлыкка килә торган чыгым йөкләмәләрен уртақ финанслау максатларында Татарстан Республикасы бюджетыннан жирле бюджетларга субсидияләр бирелә

2. Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә

84 нче статья. Жирле бюджетлардан бирелә торган субсидияләр, субвенцияләр һәм башка бюджетара трансфертлар

1. Татарстан Республикасы Законы белән жирлек бюджетыннан таләпләргә туры китереп субсидияләр бирү каралган булырга мөмкин

2. Жирлек муниципальара характердагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә бюджетара субсидияләрне муниципаль район бюджетына күчерә

Кодекс РФ от 31.07.1998 N 145-ФЗ

Статус: Россия Федерациясе Бюджет кодексының гамәлдәге редакциясе (21.05.2023 гамәлдә).

3. Жирлек бюджетына муниципаль район бюджетыннан таләпләр нигезендә башка бюджетара трансфертлар бирелгә мөмкин

4. Муниципаль район бюджетына жирлек бюджетыннан таләпләргә туры китереп башка

бюджетара трансфертлар бирелергә мөмкин

5. Башка муниципаль берәмлекләр бюджетларыннан Жирлекләр бюджетына субсидияләр субсидияләр субсидияләр бирелергә мөмкин

85 нче статья. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрне сатып алу контракт системасы турында Россия Федерациясе законнары нигезендә дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрне сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирле бюджет акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

86 нчы статья. Гражданнарның үзара салым акчалары

1. Гражданнарның үзара салым акчалары дигәндә гражданнарның жирле әһәмиятгә конкрет мәсьәләләрне хәл итү өчен гамәлгә ашырыла торган бер тапкыр түләүләре аңлашыла. Гражданнарның үзара салымы тәртибендә түләүләр күләме исемлек составына керүче Жирлек (яисә аның территориясенә бер өлеше) халкы өчен бертигез күләмдә билгеләнә, моңа саны Жирлек (яки аның территориясенә бер өлеше) халкының гомуми санының 30 процентыннан артмаска мөмкин булган һәм түләүләр күләме киметелергә мөмкин булган аерым категорияләрдән тыш.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданнарның бер мәртәбә бирелә торган түләүләрен кертү һәм алардан файдалану мәсьәләләре жирле референдумда хәл ителә: ә 4.1 һәм 4.3 пунктларында каралган очракларда.

87 нче статья. Инициативалы проектларны тормышка ашыруны финанс һәм башка яктан тәмин итү

1. Инициатив проектларны гамәлгә ашыруны финанс белән тәмин итү чыганагы

2. Инициатив түләүләр дигәндә гражданнарның, индивидуаль эшкуарларның һәм Россия Федерациясе законнары нигезендә барлыкка килгән, ирекле нигездә түләнә торган һәм исәпкә алына торган юридик затларның акчалары аңлашыла.

3. Әгәр инициатива проекты гамәлгә ашырылмаган булса, инициатива түләүләре аларны жирле бюджетка күчәргән кешеләргә (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш. Инициатив проектны гамәлгә ашыру йомгаклары буенча инициатив проектны гамәлгә ашыру максатларында файдаланылмаган инициатив түләүләрен калган өлеше барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән түләүләр аларны жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш.

Жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кире кайтарылырга тиешле инициатив түләүләр суммаларын исәпләү һәм кире кайтару тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

4. Инициатив проектларны гамәлгә ашыру шулай ук кызыксынган затларның ихтыяры мөлкәти һәм (яисә) хезмәт катнашулары рәвешендә дә тәмин ителергә мөмкин.

88 нче статья. Жирлекнең муниципаль бурыч алулары (муниципаль бурыч)

1. Жирлек бюджеты кытлыгын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен каплау максатларында муниципаль эчке алынмаларны, шул исәптән муниципаль кыйммәтле кәгазьләр чыгару юлы белән, гамәлгә ашырырга хокуклы

2. Жирлек бюджеты кытлыгын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен каплау максатларында Жирлек муниципаль эчке алынмаларны гамәлгә ашырырга хокуклы.

3. Жирлек исемнән муниципаль алынмаларны гамәлгә ашыру хокукы

4. Агымдагы финанс елы башына Жирлек бюджеты акчаларының калган өлешләре агымдагы финанс елында Жирлек бюджеты турындагы карар белән Жирлек бюджеты кытлыгын финанслауның күрсәтелгән чыганагы буларак каралган чаралар күләменнән артыграк күләмдә

касса резервларын каплауга жибәрелергә мөмкин.

5. Жирлек бюджетын үтәү жыелма бюджет язмасы һәм касса планы нигезендә оештырыла.

Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү гамәлгә ашырыла
2. Жирлек бюджеты кассаның бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомство буйсынуындагы бердәмлеге нигезендә башкарыла.
3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, бюджет акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган хокукый актлар. Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан физик затларга бүтән түләүләр буенча ачык норматив йөкләмәләр һәм йөкләмәләр, шулай ук дәүләт (муниципаль) контрактлары, шартнамәләр (киләшүләр) шартларын үтәүне тәмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, башлангыч һәм алга таба бүленә.

2. Тышкы муниципаль финанс контроле Жирлек Ревизион комиссиясенә контроль эшчәнлеге булып тора.
3. Эчке муниципаль финанс контроле жирлек башкарма комитеты органының (вазыйфаларының) контроль эшчәнлеге булып тора.
4. Якынча контроль жирлек бюджетын үтәү процессында бюджет бозуларын қисәтү һәм қисәтү максатларында гамәлгә ашырыла.
5. Алдагы контроль аны үтәүнең законлылығын, исәпкә алуның һәм хисапчылыкның дәрәжәләгән билгеләү максатларында Жирлек бюджетын үтәү нәтижеләре буенча гамәлгә ашырыла.

Бюджет хисабы. Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык хисап

1. Жирлекнең еллык бюджет хисабы.
2. Жирлекнең бюджет хисабы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисабы нигезендә Жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан төзелә.
3. Жирлек жирлегенәң бюджет үтәлеше турында еллык хисап Жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.
4. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисап, аны жирлек Советына тапшырганчы, тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисапчылығын тышкы яктан тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә әзерләүне үз эченә ала.

Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык хисапны тышкы тикшерү Жирлек Ревизион комиссиясе әлегә Устав билгеләгән тәртиптә таләпләрне үтәп гамәлгә ашырыла

Кодекс РФ от 31.07.1998 N 145-ФЗ

Статус: Татарстан Республикасы Бюджет кодексының гамәлдәге редакциясе (21.05.2023 гамәлдә).

Район составына керүче Жирлек Советы мөрәжәгатә буенча Жирлек бюджетының үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү Районның контроль-хисап палатасы тарафыннан гамәлгә ашырылырга мөмкин.

5. Жирлекнең Башкарма комитеты аңа бәяләмәне әзерләү өчен Жирлекнең бюджеты үтәлеше турында быелның 1 апреленнән дә соңга калмыйча хисап тапшыра.

Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә әзерләү Бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисабының еллык бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта уздырыла.

6. Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә Жирлек Советының Ревизион комиссиясе тарафыннан бер үк вакытта Жирлекнең Башкарма комитетына юллама белән тапшырыла.

7. Ел саен, агымдагы финанс елның 1 маеннан да соңга калмыйча, Жирлекнең Башкарма комитеты Жирлек Советының хисап финанс елына билгеләнүе турында еллык хисабын, Россия Федерациясенен бюджет законнарында каралган башка документларның үтәлеше турында Жирлек бюджетының үтәлеше турында хисап финанс елы, Жирлек бюджетының үтәлеше турында башка бюджет хисаплылыгы проектын кушымта белән Халыкның берләштерелгән бюджетының үтәлеше турында бюджет хисаплылыгын һәм Россия Федерациясенен бюджет законнарында каралган башка документларның үтәлеше хакындагы Жирлек Советына тапшыра.

9. Бюджет үтәлеше турында еллык хисапны карау нәтижеләре буенча Жирлек Советы Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык хисап Советы тарафыннан кире кагылган очракта, ул күрсәткечләрне дөрөс түгел яисә тулы чагылдыру фактларын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокта кабат тапшыру өчен кайта.

10. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы карар белән, жирлек бюджеты керемнәренен, чыгымнарының һәм дефицитының гомуми суммасы күрсәтелеп, хисап финанс елы өчен Жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап раслана.

Хисап финанс елында Жирлек бюджеты үтәлеше турында Жирлек Советы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

- бюджетлар керемнәре классификациясе кодлары буенча Жирлек бюджеты керемнәре;
- бюджет керемнәре төрләре, керемнәренен ярдәмче төрләре кодлары, дәүләт идарәсе секторының бюджет керемнәренә карый торган операцияләрен классификацияләү буенча Жирлек керемнәре;
- бюджет чыгымнарының ведомство структурасы буенча Жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджет чыгымнары бюджетлар чыгымнары классификациясенен бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлекләр;
- бюджетлар кытлыгын финанслау чыганакалары классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары;
- бюджетлар кытлыгын финанслау чыганакаларына карый торган дәүләт идарәсе секторының операцияләрен классификацияләү.

ХІІІ НЧЕ БҮЛЕК ЖИРЛЕКНЕҢ УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР ҺӘМ ӨСТӘМӘЛӘР КЕРТҮ

Жирлек Уставы проектын эзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртібе

1. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары проекты Поселение советына, Жирлек Советы депутатларына, гражданның инициатив төркемнәренә кертелергә мөмкин.

2. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын эзерләү өчен Жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары проектын, аларны карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, Жирлек Советы тарафыннан күрсәтелгән Устав проектын буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртібенен, Жирлек Советының күрсәтелгән карары проектына карата, шулай ук гражданның аны фикер алышуда катнашу тәртібенен бер үк вакытта бастырып чыгарылуы (халыкка житкерелергә) тиеш.

Жирлеккә үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проектын буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртібен, шулай ук муниципаль берәмлек уставына нигезләмәләренә төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очракта гражданның фикер алышуда катнашу тәртібен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары буенча аларны карау алдыннан Жирлек Советы утырышында ачык тыңлаулар уздырыла.

5. Жирлек Уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү әлеге закон актларында билгеләнгән вакытта гамәлгә ашырыла. Федераль законда, Татарстан

Республикасы законында күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, муниципаль берәмлек уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү срогы тиешле федераль закон. Татарстан Республикасы законы үз көченә керү датасын, муниципаль хокукый акт проектын рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм ачык тыңлауларда үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукый акт проектын рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аның буенча гражданнар тәкъдимнәрен исәпкә алу, Жирлек Советы утырышларының чиратлылыгы чорын, мондый муниципаль хокукый актны дәүләт теркәве һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) срокларын исәпкә алып билгеләнә һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.

Жирлек Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту тәртибе

1. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында карар проектын карау Жирлек Советы Регламенты нигезендә кимендә ике укуда гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында карар проекты кабул ителгәннән соң әлеге проект Жирлек Советы депутатларына, төзәтмәләр керту өчен хокук ижат инициативасы хокукына ия башка субъектларга жиберелә.

3. Жирлек уставы, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында Жирлек Советы карары күпчелек тарафыннан Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике өлешкә кабул ителә.

89 нче статья. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында карарлар

1. Әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында Жирлек Советы карары, аларны кабул иткәннән соң, Жирлек башлыгы тарафыннан федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең вәкаләтле федераль органының территориаль органына жиберелә.

Жирлек Уставы, әлеге Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукый акт Дәүләт теркәве узганнан соң рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш һәм Жирлек территориясендә махсус мәгълүмат стендларында һәм «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге «Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталы» нда, шулай ук Россия Юстиция министрлыгы «Россия Федерациясендә норматив хокукый актлар» порталында рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка житкергәннән) үз көченә керә. Жирлек башлыгы теркәлгән Жирлек Уставын, Жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турындагы карарын муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә федераль башкарма хакимиятнең вәкаләтле органы территориаль органыннан Жирлек Уставы турында мәгълүматларны керту турында хәбәрнамә, Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре уставларының дәүләт реестрына Жирлек Уставына үзгәрешләр керту турында муниципаль хокукый акт кертгән көннән алып жиде көн эчендә бастырып чыгарырга (халыкка житкерергә) тиеш, 6 нчы өлештә каралган Жирлек Уставына кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләр бүлешү (Жирлек Уставын федераль законнарга туры китерү очракларыннан тыш, шулай ук жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларын сайлау вәкаләтләре, вәкаләтләре срогы, тәртибе үзгәртелгәннән һәм өстәмәләр) күрсәтелгән үзгәрешләргә һәм Жирлек Уставына өстәмәләр керту турында муниципаль хокукый акт кабул иткән Жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

Жирлек Уставына кертелгән һәм ревизия комиссиясен булдыруны күздә тоткан үзгәрешләр һәм өстәмәләр әлеге статьяның 1 өлешендә каралган тәртиптә үз көченә керә.

4. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул түбәндәгеләрне рәсмиләштерергә мөмкин:

1) Жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен үтәүче Жирлек башлыгы тарафыннан имзаланган Жирлек Советы карары;

2) Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән һәм жирлек башлыгы имзалаган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта әлеге хокукый актта авыл Жирлеге Советының аны кабул итү турындагы карары реквизитлары куела. Күчеш нигезләмәләренен һәм (яисә) жирлек Уставына

кертелә торган үзгәрешләрнең һәм өстәмәләрнең үз көченә керүе турындагы нормаларны Советның мондый карарына кертү рөхсәт ителми.

5. Жирлек Уставын яңа редакциядә Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт белән баян итү рөхсәт ителми. Бу очракта жирлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә элек жирлекнең гамәлдәге Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актлар жирлекнең яңа Уставы үз көченә керткән көннән үз көчен югалткан дип таныла.

